

BALTIJAS SOCIĀLO ZINĀTŅU INSTITŪTS

sadarbībā ar
Kanādas Starptautisko attīstības aģentūru
Eiropas Drošības un Sadarbības organizāciju
Sorosa fondu-Latvija

BILINGVĀLĀS_
IZGLĪTĪBAS
IEVIEŠANAS
ANALĪZE

2002
Rīga

*Baltijas Sociālo Zinātņu institūts pateicas
Kanādas Starptautiskajai Attīstības aģentūrai,
Eiropas Drošības un Sadarbības organizācijai un
Sorosa fondam-Latvija
par finansiālo atbalstu pētījuma veikšanā.*

Baltijas Sociālo Zinātņu institūts

Baltijas Sociālo Zinātņu institūts dibināts 2000.g. janvārī uz Tirdzniecības un Sociālo pētījumu firmas *Baltijas Datu nams* (1991. g.) Akadēmisko un sociālo pētījumu nodaļas bāzes. BSZI galvenie darbības virzieni:

- **Sabiedriskās politikas analīze:** valsts veikto reformu izpēte: monitorings un novērtējums, rekomendāciju un alternatīvas politikas izstrāde.
- **Sabiedrības informēšanas kampanu analīze un novērtēšana.**
- **Salīdzinošie socioloģiskie pētījumi:** BSZI ir pasaulē plaši pazīstamu starptautisku projektu līdzdalībnieks: International Social Survey Programme (ISSP), World Values Survey (WVS), European Values Survey (EVS). BSZI piedalās arī Baltijas un Austrumeiropas post-komunistisko valstu projektā New Baltic Barometer (NBB) un Baltijas un Ziemeļeiropas valstu projektā: Nordic-Baltic Barometer.

Saturs

Ievads	6
Ieteikumi	8
Galvenie secinājumi	10
Mazākumtautību skolas regulējošo likumu analīze	13
Vecāku, skolēnu, skolotāju, direktoru aptauju rezultāti	16
<i>Sociāli demogrāfiskais raksturojums</i>	16
<i>Sociāli politiskās nostādnes: vecāki, skolotāji, direktori, skolēni</i>	17
Piederības sajūta Latvijas sabiedrībai	
Attieksme pret krievu kā otras valsts valodas ieviešanu	
<i>Skola</i>	19
Skolotāji un skolēni par savu skolu	
Skolēnu attiecības ar vecākiem	
Apmierinātība ar darbu	
Resursi: grāmatu pietiekamība	
Vēlamais skolas modelis	
<i>Latviešu valoda</i>	22
Vecāku latviešu valodas zināšanu pašvērtējums	
Skolotāju latviešu valodas zināšanu pašvērtējums	
Direktoru latviešu valodas zināšanas	
Skolēnu latviešu valodas zināšanu vērtējums	
Latviešu valodas lietošana	
Asociācijas ar vārdkopu ‘latviešu valoda’	
Piemērotākais vecuma, lai citu tautību bērni sāktu mācīties latviešu valodu	
<i>Bilingvālā izglītība</i>	29
Informētība par bilingvālo izglītību	
Gatavība mācīt bilingvāli	
Latviešu valodas kā priekšmeta mācīšana	
Vecāku informēšana par latviešu valodas izmantošanu mācību procesā	
Latviešu un krievu valodas lietošana mācību procesā	
Bilingvālās izglītības prakse – metodoloģija	
Grūtības bilingvālajā izglītībā	
Attieksme pret mācībām divās valodās vai latviski	
2. – 3. klašu vecāku viedoklis par bērna mācībām bilingvāli	
Bilingvālās mācību metodes apguve	
Apgūto metodiku pielietošana	
Bilingvālās metodes ietekme uz mācību procesu un rezultātu	
<i>Mācības pārsvarā latviski vidusskolā</i>	40
Attieksme pret paredzētajām pārmaiņām	
Skolēnu gatavība vidusskolai pārsvarā latviešu valodā	
Skolotāju gatavība mācīt latviski	
Valodas zināšanu pietiekamība priekšmeta mācīšanai latviski	
Vidusskolas kopējās gatavības vērtējums	

Kas būtu jādara, lai mācības vidusskolā varētu notikt pārsvarā latviešu valodā	
Skolu tipoloģija atbilstoši gatavībai mācībām pārsvarā latviski vidusskolās	
<i>Sadarbība</i>	46
Pieredzes apmaiņa bilingvāli mācošo skolotāju starpā	
Skolotāju un vecāku sadarbība	
Priekšmetu un latviešu valodas skolotāju sadarbība	
Sadarbība ar latviešu skolām	
Sadarbība ar valsts un pašvaldību iestādēm	
Sadarbība ar LAŠOR	
<i>Izglītības politika mazākumtautību skolās</i>	50
Informētība par bilingvālās izglītības politikas soļiem	
Bilingvālās izglītības ieviešana konkrētajā skolā	
Mazākumtautību pamatizglītības modeļu piemērotība	
Izglītības politikas rezultāti: ieguvumi un zaudējumi	
Mazākumtautību pamatizglītības modeļu raksturojums	
Ekspertu interviju galvenie rezultāti	57
‘Bilingvisma’ jēdziens	57
2004. gada pāreja uz mācībām pārsvarā latviski vidusskolās	57
Bilingvālās izglītības ieviešana	59
Politika kopumā	
Modeļu izveide	
Bilingvālās izglītības ieviešana	
Institūcijas, ar kurām skola sadarbojas, īstenojot izglītības politiku	62
Izglītības reforma un politika	
Izglītības un zinātnes ministrija	
Skolu valde un pašvaldība	
LVAVP	
Citas institūcijas	
Finansējums	65
Modeļa izvēle un īstenošana	66
Modeļa izvēle	
Modeļa īstenošana	
Skolotāji	67
Situācijas raksturojums	
Skolotāju attieksme pret bilingvālo izglītību	
Metodika mācībām bilingvāli	68
Stunda divās valodās	70
Latviešu valodas mācīšana	71
Izglītības kvalitāte	72
Vecāku attieksme	73
Skolēni	74
Valodas zināšanas	75
Skolēni	

Skolotāji	
<i>Krievu kultūra</i>	76
<i>Zinātne</i>	77
<i>Integrācija un dzimtā valoda</i>	78
Pielikumi	79
<i>1. Pētījuma metodikas apraksts</i>	79
<i>2. Pētījumā iekļauto skolu saraksts</i>	82
Secinājumi	83

Ievads

Pētījuma 'Bilingvālās izglītības ieviešanas analīze' aktualitāte izriet no plašajām diskusijām par izglītības reformu. Pamatojoties uz Izglītības likumu, kas regulē mācību valodu lietojumu mazākumtautību skolās, no 1999. gada uzsāka bilingvālās izglītības ieviešana pamatskolās, kā arī 2004. gadā paredzēts uzsākt pakāpenisku pāreju uz latviešu valodu vidusskolās.

No minoritāšu puses diskusijās visbiežāk piedalās krievu skolu skolotāji, kā arī minoritāšu tiesības aizstāvoši politiķi. Viņi norāda uz virkni problēmu, kas izriet no izglītības reformas: pirmkārt, politiķi un LAŠOR (Latvijas krievu mācībvalodas skolu atbalsta asociācijas) līderi iebilst pret mazākumtautību vidusskolu pāreju uz latviešu mācību valodu, ko pamato ar nodokļu maksātāju tiesībām izvēlēties izglītības valodu. Otrkārt, skolotāji un politiķi nereti pārmet, ka reformu īsteno sasteigti, bez pietiekošas programmu eksperimentālas pārbaudīšanas, bez pietiekošas metodiskās sagatavotības. Minoritāšu pārstāvji uzsver, ka skolotāju latviešu valodas zināšanas ir pārāk vājas, lai īstenotu kvalitatīvu mācību procesu.

No otras puses, valdošās koalīcijas politiķi, kā arī IZM (Izglītības un zinātnes ministrijas) darbinieki apgalvo, ka izglītības reforma ir pietiekoši sagatavota un tās norise atbilst likumos paredzētajām normām.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot, cik sekmīgi notiek bilingvālās izglītības ieviešana, cik sekmīgi IZM īsteno konkrēto politiku, kā arī uzzināt, cik sekmīgi norit gatavošanās nākamajiem politikas soļiem: pirmkārt, visu pamatskolas klašu pārejai uz bilingvālo izglītību 2002./03. mācību gadā, otrkārt, mazākumtautību vidusskolu pārejai uz mācībām galvenokārt latviski no 2004. gada.

Pētījums aptver visas galvenās izglītības politikas dalībnieku grupas:

1) izglītības politikas veidotājus (valdošās koalīcijas partiju politiķi, parlamentārās opozīcijas politiķi, Izglītības un zinātnes ministrijas darbinieki, vadošie pētnieki, izglītības speciālisti);

2) izglītības politikas mērķa grupas (skolu direktori, skolotāji, skolēni un viņu vecāki).

Pētījumu veido trīs galvenās daļas: pirmajā aplūkoti likumi, kas regulē mazākumtautību skolu darbību, otrajā sniegti mazākumtautību skolēnu, viņu vecāku, skolotāju, skolu direktoru aptauju rezultāti; trešajā – ekspertu intervijas ar politikas tiešajiem īstenotājiem (direktoriem, skolotājiem), kā arī politiķiem, IZM darbiniekiem, NVO (nevalstisko organizāciju) dalībniekiem u. c. Pētījuma ievada daļā sniegti galvenie secinājumi un ieteikumi.

Aptauju mērķis ir sniegt konkrētas atbildes uz vairākiem jautājumiem.

Pirmkārt, noteikt skolotāju, direktoru, skolēnu un viņu vecāku atbalstu IZM īstenotajam politikas procesam.

Otrkārt, noskaidrot skolu gatavību turpmākajiem politikas soļiem.

Treškārt, nomērīt jau īstenoto izglītības reformas posmu rezultātus – galvenos ieguvumus un zaudējumus.

Aptaujas aptver:

1) 1. – 3. klašu skolotājus (klases, kurās no 1999. gada uzsākta bilingvālā izglītība),

2) pārējo pamatskolas klašu (4. – 9.) skolotājus,

3) vidusskolas skolotājus,

4) skolu direktorus,

5) 6. un 7. klašu skolēnus (tās ir klases, kurām no 2004. gad būs jāmacās vidusskolās pārsvarā latviski),

6) 2. un 3., kā arī 6. un 7. klašu skolēnu vecākus.

Ekspertu intervijas, pirmām kārtām, kalpo aptauju ilustrācijai, jo tās ļauj iztēloties, kas slēpjas aiz anketās īsi formulētajām atbildēm, sniedz 'dzīvu' ieskatu par to, kā notiek bilingvāla stunda, kāda ir skolotāju un skolēnu sadarbība. Parāda, kā direktors īsteno savu mediators lomu starp IZM un skolotājiem.

Otrkārt, intervijas aptver paplašinātu izglītības politikas dalībnieku loku – bez skolotājiem un direktoriem tās sniedz ieskatu IZM darbinieku, pētnieku, NVO pārstāvju, dažādu politisko spārnu politiķu nostādnēs. Intervijas atklāj dalībnieku atšķirīgo motivāciju un mazākumtautību izglītības politikas jautājuma dažādo interpretāciju.

Interviju un aptauju rezultāti ļauj iezīmēt konfliktējošās politikas dalībnieku puses, kā arī noteikt tos, kas ir gatavi dialogam un elastīgai izglītības politikas attīstībai.

Kopumā ņemot, izglītības politikas īstenošana aplūkota divos līmeņos:

- pirmkārt, analizēts izglītības reformas politiskais fons – parādītas dalībnieku (politiķu, valodas ekspertu, IZM darbinieku, skolēnu, skolotāju, skolu direktoru, vecāku) nostādnēs, intereses un mērķi;
- otrkārt, sniegta izglītības politikas procesa analīze – parādīta bilingvālās izglītības ieviešana pamatskolās, kā arī gatavošanās pārejai uz mācībām pārsvarā latviski mazākumtautību vidusskolās.

Grupās vadītāja – Dr.soc. Brigita Zepa

Darba grupa – Bac. Soc. Ilvija Vule, Līga Krastiņa, Bac. Soc. Inguna Peņķe, Bac. Mat. Virdžīnija Jace, Bac. Soc. Karīna Koļesņikova, Bac. Mat. Jolanta Krišāne.

Pētījuma secinājumu nodaļas sagatavojis dr. filoz. Elmārs Vēbers.

Vāka noformējums – Matīss Kūlis.

Baltijas Sociālo Zinātņu institūts pateicas ekspertiem par vērtīgajiem padomiem pētījuma gaitā. Liels paldies Tatjanai Ligutai, Brigitai Šiliņai un Elmāram Vēberam.

Ieteikumi

Saeimai

- Izdarīt grozījumus Izglītības likumā, svītrojot normu, ka, sākot ar 2004. gada 1. septembri, mācības valsts un pašvaldību vidējās izglītības iestāžu desmitajās klasēs notiek “tikai valsts valodā”.
- Izglītības likumā noteikt, ka pāreja uz izglītību galvenokārt latviešu valodā notiek pakāpeniski. 2004. gada 1. septembrī mācības mazākumtautību vidējo izglītības iestāžu desmitajās klasēs pārsvarā latviešu valodā uzsāk tikai tās skolas, kuras tam ir sagatavotas.
- Izglītības likumā paredzēt normu par bilingvālās izglītības iespējām mazākumtautības vidusskolā, kā arī normu par to, ka ar minoritātes etnisko vēsturi un kultūru saistītie mācību priekšmeti tiek mācīti minoritātes valodā. Sniegt terminu “mazākumtautību skola”, “bilingvālā izglītība” skaidrojumu.

Izglītības un zinātnes ministrijai

- Plašāk iesaistīt sabiedrību normatīvo aktu izstrādāšanas un lēmumu pieņemšanas un īstenošanas procesā. Nodrošināt informācijas apriti starp ministriju un sabiedrību, it sevišķi starp ministriju un to skolu pedagogiem, kuri īsteno bilingvālo izglītību.
- Sadarbībā ar pašvaldībām izvērtēt reālo stāvokli mazākumtautību skolās un precizēt to gatavības pakāpi pārejai uz izglītību galvenokārt latviešu valodā, sākot ar 2004. gada 1. septembri.
- Izstrādāt izglītības programmu paraugus bilingvālās izglītības turpināšanai mazākumtautību vidusskolās, kuras tuvāko gadu laikā nebūs gatavas pāriet uz mācībām galvenokārt latviešu valodā.
- Panākt budžeta finansējuma palielināšanu mazākumtautību skolu pedagogu tālākizglītības nodrošināšanai (latviešu valodas apguvei, bilingvālās pedagoģijas, tostarp bilingvālās metodikas attīstībai u. tml.).
- Izstrādāt ieteikumus vecāku informēšanai un izglītošanai par bilingvālās izglītības mērķiem un uzdevumiem, bilingvālās izglītības metodēm un modeļiem, citiem jautājumiem, kas saistīti ar bilingvālo izglītību.
- Izveidot konsultatīvu struktūru, kas sniegtu konsultācijas bilingvāli mācošajiem skolotājiem, nodrošinātu skolas ar metodisko un mācību literatūru un materiālo aprīkojumu.

Pašvaldībām

- Izstrādāt rīcības plānu savlaicīgai latviešu valodas apguves veicināšanai pirmsskolas izglītības iestādēs bērniem, kuru ģimenes valoda nav latviešu. Šos pasākumus saistīt ar piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošanu skolai.

Skolām

- Sadarbībā ar vietējo pašvaldību un nevalstiskajām organizācijām veicināt pedagogu latviešu valodas un bilingvālās metodikas apguvi.
- Veicināt sadarbību starp latviešu un mazākumtautību skolām, šo skolu pedagogiem un skolēniem.
- Plašāk sadarboties ar vecākiem un vecāku organizācijām, regulāri informēt viņus par bilingvālās izglītības gaitu skolā, sniegt vecākiem metodisko palīdzību un sekmēt viņu izpratni par bilingvālo izglītību.

Augstskolām

- Skolotāju profesionālās sagatavošanas programmās ieviest obligātu bilingvālās izglītības kursu. Veicināt bilingvālās izglītības metožu apguvi šajās programmās.
- Pedagoģiskajām augstskolām sadarbībā ar IZM uzsākt vidusskolu skolotāju sagatavošanu darbam bilingvālajā klasē.
- Sadarbībā ar IZM veicināt bilingvālās izglītības pētījumus: analizēt un vērtēt mazākumtautību pamatskolu skolēnu zināšanu un prasmju līmeni mācību priekšmetos, kuri tiek apgūti bilingvāli; salīdzināt bilingvālo skolu sasniegumus, kuri strādā ar atšķirīgiem bilingvālās izglītības modeļiem un programmām; izstrādāt konkrētus priekšlikumus bilingvālās izglītības efektivitātes paaugstināšanai, ievērojot reģionālās atšķirības.
- Salīdzināt bilingvālās izglītības politiku un ieviešanu Latvijā ar situāciju citās valstīs.

Galvenie secinājumi

Izglītības likums nosaka, ka, sākot ar 2004. gada 1. septembri, mācības valsts un pašvaldību vidējās izglītības iestāžu desmitajās klasēs notiek “tikai valsts valodā”, bet Vispārējās izglītības likumā noteikts, ka vispārējās vidējās izglītības programmu attiecīgajā virzienā var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu. Politikā un izglītības darbinieki atzīst, ka Izglītības likumā ieviestā norma par tikai vienas mācībvalodas iespējamību mazākumtautību vidusskolās pēc 2004. gada ir bijusi kļūdaina; tomēr šī “kļūda” nav novērsta. Tā rada nopietnus sarežģījumus un pārpratumus visā bilingvālās izglītības procesā.

Bilingvālās izglītības reforma mazākumtautību pamatskolās

1. Četras piektdaļas mazākumtautību skolu direktoru un skolotāju uzskata, ka pēdējo gadu laikā ir uzlabojušās šo skolu skolēnu latviešu valodas zināšanas un prasmes.
2. Gandrīz divas trešdaļas direktoru un vairāk nekā puse skolotāju ir nobažījušies par to, ka bilingvālā izglītība negatīvi ietekmē skolēnu zināšanas tajos mācību priekšmetos, kurus viņi apgūst bilingvāli.
3. Pētījums neapstiprina sabiedrībā plaši izplatītās bažas, ka bilingvālā izglītība apdraud krievu valodas pozīcijas. Gandrīz puse skolotāju uzskata, ka reforma tieši neietekmē skolēnu dzimtās valodas zināšanas.
4. Nepietiekamā latviešu valodas prasme mazākumtautību skolu pedagogu vidū turpina saglabāties kā galvenā bilingvālās izglītības problēma, tajā pašā laikā maz ir skolotāju, kuri kritiski vērtē savu profesionālo sagatavotību darbam bilingvālā skolā.
5. Daudziem mazākumtautību skolu skolēniem, kuru ģimenes valoda nav latviešu, ir maz iespēju praktizēties latviešu valodas lietošanā, jo ikdienu viņi pavada vidē, kurā noteicošā ir krievu valoda.
6. Trešdaļa pedagogu uzskata, ka bilingvālo izglītību apgrūtina konkrētas bilingvālās metodikas trūkums. Skolās joprojām nav pietiekamas izpratnes par to, ko nozīmē mācīt bilingvāli.
7. Tikai 10% skolotāju informāciju par jaunumiem izglītības politikā saņem tieši no ministrijas. Ievērojami biežāk kā informācijas avots kalpo sarunas ar kolēģiem (71%), kursi (54%), masu mediji (48%). IZM īstenotajā bilingvālās izglītības politikā joprojām dominē administratīvi normatīvās metodes, bet dialoga un pat regulāras informācijas apmaiņas iespējas starp skolām un IZM tiek izmantotas vāji.
8. Nedaudz vairāk par pusi vecāku, skolēnu un pedagogu, kā arī direktoru uzskata, ka mācību priekšmetu skaitam, ko bērni pamatskolā apgūst latviešu un krievu valodā, vajadzētu būt aptuveni vienādam.
9. Vairums skolotāju uzskata, ka skolēnu attieksme pret mācībām divās valodās, kā arī mācībām latviešu valodā ir pozitīva.

10. Četras piektdaļas 2. – 3. klašu skolotāju atzinuši, ka izvēlētais bilingvālās izglītības modelis pašlaik ir piemērots viņu klasei (skolai).
11. Divas trešdaļas 2. – 3. klašu skolēnu vecāku ir informēti par latviešu un krievu valodas izmantošanu mācību procesā, bet nepilni 30 procenti nav saņēmuši nekādu informāciju. Visbiežāk vecāki informāciju par bilingvālo izglītību ir ieguvuši no bērna skolotājiem.
12. Vairums vecāku, skolotāju un direktoru uzskata, ka vispiemērotākais laiks, kad bērnam būtu jāsāk mācīties latviešu valoda, ir bērnudārza vecums.
13. 6. un 7. klašu skolēnu atbildes liecina, ka bilingvāli viņi visbiežāk apgūst mūziku, mājturību/ rokdarbus, bioloģiju, ģeogrāfiju, vēsturi, vizuālo mākslu, matemātiku. Trešā daļa skolēnu nav spējuši pateikt, kuros priekšmetos stundas notiek “tikai latviski”. Tas mudina domāt par zināmu neatbilstību starp dokumentācijā uzrādīto un reālo izglītības procesu.
14. Lielākā daļa vecāku palīdz bērniem pildīt mājas darbus vai arī pārbauda izpildīto. Tas liecina par vecāku aktīvu līdzdalību bilingvālās izglītības reformā. Taču tā nav viennozīmīgi vērtējama parādība.

Mācību valoda mazākumtautību vidusskolās

1. Mazākumtautību vidusskolu gatavība nākamā izglītības politikas soļa īstenošanai – pārejai uz mācībām vidusskolās pārsvarā latviešu valodā – ir atšķirīga: no pētījumā iekļautajām 50 skolām, 16% gadījumu gatavības līmenis ir samērā augsts¹; 40% skolu gatavība ir vidēja – tās, pārvarot zināmas grūtības, varētu īstenot pāreju uz latviešu valodu; 44% skolu nav gatavas plānotajām pārmaiņām, t.sk., 6% situācija ir īpaši kritiska.
2. Lielākā daļa vecāku un skolotāju atzīst, ka jauniešiem, kuri pašlaik beidz mazākumtautību vidusskolu, ir grūtāk iestāties Latvijas valsts augstskolās un viņiem ir arī mazākas izredzes darba tirgū nekā jauniešiem, kuri ir beiguši latviešu skolu. Vairums direktoru, skolotāju un vecāku apgalvo, ka pakāpeniska pāreja mazākumtautību skolās uz mācībām pārsvarā latviešu valodā palielinās jauniešu iespējas iestāties Latvijas valsts augstskolās un izredzes darba tirgū.
3. Atbilstoši valstī īstenojamajai izglītības politikai, sākot ar 2004. gada septembri, visās Latvijas valsts un pašvaldību mazākumtautību skolu desmitajās klasēs mācības paredzētas pārsvarā latviešu valodā, saglabājot iespēju minoritātēm apgūt dzimto valodu un ar savas tautas identitāti saistītos mācību priekšmetus dzimtajā valodā. Šīs izmaiņas atbalsta puse aptaujāto direktoru, 42 procenti skolotāju un vecāku, kā arī 40 procenti skolēnu, bet aptuveni puse direktoru un skolotāju, kā arī 48 procenti vecāku pret tām iebilst.
4. Puse vidusskolas skolotāju un direktoru pauduši viedokli, ka viņu mācību iestāde būs gatava 2004. gadā uzsākt mācības vidusskolā pārsvarā latviešu valodā, bet 40

¹ Skolu klasifikācija balstās uz septiņu pazīmju summāru rādītāju.

procenti skolotāju un 10 procenti direktoru ir apgalvojuši pretējo – skola nebūs gatava šādām pārmaiņām. Vairāk nekā trešā daļa aptaujāto direktoru domā, ka tas skolai sagādās lielas grūtības.

5. 41 procents skolotāju un puse no aptaujātajiem direktoriem uzskata, ka skolēni, kuri pašlaik mācās 7. klasē, ar zināmām grūtībām spēs vidusskolā mācīties latviski, bet 51 procents skolotāju un puse direktoru domā, ka tas sagādās skolēniem lielas grūtības. Šajā sakarībā optimistisku viedokli pauduši vairāk nekā puse vecāku, bet pesimistisku – nedaudz vairāk kā trešdaļa vecāku.
6. Apmēram puse vidusskolas skolotāju uzskata, ka ar zināmām grūtībām priekšmetu skolotāji spēs strādāt klasē latviešu valodā; bet vairāk nekā trešā daļa skolotāju domā, ka priekšmetu skolotājiem tas sagādātu lielas grūtības un daļa to pat nespētu. Apmēram puse vidusskolu pedagogu, ņemot vērā viņu latviešu valodas prasmes, pašlaik nav gatavi strādāt klasē latviešu valodā vai bilingvāli.

Mazākumtautību skolas regulējošo likumu analīze

Bilingvālās izglītības politikas normatīvo bāzi veido 3 likumi – Izglītības likums (1998), Vispārējās izglītības likums (1999) un Valodas likums (1989,1999). Vēl šo jomu regulē virkne Ministru kabineta noteikumu, Izglītības un zinātnes ministrijas rīkojumu. Plašākā kontekstā nozīmīga ir arī Sabiedrības integrācijas koncepcija (2001).

Jāuzsver, ka zināmas izmaiņas saistībā ar mācību valodu mazākumtautību skolās notikušas jau pirms Izglītības likuma stāšanās spēkā 1998. gadā, proti, “1995. gada Izglītības likuma 5. panta grozījumi noteica, ka ir jānosaka mācību priekšmeti – 2 priekšmeti jāapgūst pamatskolā latviešu valodā un 3 priekšmeti jāapgūst vidusskolā latviešu valodā.” (IZM darbinieks) Tātad Izglītības likumā paredzētās izmaiņas attiecībā uz mācību valodu nebija pirmais solis, kas regulēja latviešu valodas kā mācību līdzekļa ieviešanu mazākumtautību skolās.

Tālāk aplūkosim Izglītības likumu, Vispārējās izglītības likumu un Valodas likumu. Lai gan sabiedrībā pašlaik plaši diskutē par bilingvālās izglītības ieguvumiem un zaudējumiem, jāatzīst, ka likumos “bilingvālās izglītības” jēdziens nav atrodams.

Izglītības likumā uz mazākumtautībām attiecas 9. pants par izglītības ieguves valodu, 41. pants par mazākumtautību izglītības programmām, 60. pants par izglītības iestāžu finansēšanas kārtību, kā arī pārejas noteikumu atsevišķas sadaļas. Pants par **izglītības ieguves valodu** paredz, ka “valsts un pašvaldību izglītības iestādēs izglītību iegūst valsts valodā”. Citā valodā izglītību var iegūt valsts un pašvaldību skolās, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas.

41. pants par **mazākumtautību izglītības programmām** nosaka, ka tās, ievērojot Izglītības un zinātnes ministrijas ieteikumus par valodu izmantošanu dažādu priekšmetu apgūvē, izstrādā pašas skolas. Programmu pamatu parasti veido Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprinātie 4 modeļi (mazākumtautību pamatizglītības programmu paraugi). Šis pants paredz, ka programmās var iekļaut etniskās kultūras apguvei nepieciešamus elementus.

Izglītības finansēšanu Latvijā galvenokārt regulē Izglītības likuma 60. pants, kur teikts, ka “vienā izglītības iestādē var īstenot vairākas izglītības programmas, un tās var finansēt no dažādiem avotiem – no valsts, pašvaldību, kā arī citu juridisko un fizisko personu līdzekļiem.” Mazākumtautību skolu gadījumā tas nozīmē, ka vienas mācību iestādes ietvaros var strādāt pēc vairākiem modeļiem. Tie var atšķirties gan pa paralēlajām klasēm, gan pēc vecuma grupām, proti, 1. klasē var būt viens, bet 6. klasē – cits modelis.

Izglītības politikas procesam nozīmīgs ir arī 15. panta 25. punkts, ka Izglītības un zinātnes ministrija “pieņem darbā un atbrīvo no darba Izglītības un zinātnes ministrijas pārziņā esošo izglītības iestāžu (izņemot augstskolu) vadītājus”. Tas nozīmē, ka centrālajām pārvaldes institūcijām ir diezgan lielas iespējas ietekmēt procesus, kas risinās katrā konkrētajā skolā. Turklāt 20. pants paredz, ka Izglītības valsts inspekcija, kas ir ministrijas struktūrvienība, kontrolē likumu ievērošanu mācību iestādēs.

Izglītības likuma pārejas noteikumi paredz, ka no **1999./2000.** mācību gada mazākumtautību skolās bija jāsāk strādāt pēc izvēlētajām mazākumtautību pamatizglītības programmām (tās paredz arī mācības bilingvāli). Ministrijai bieži pārmet, ka skolas par šo soli nav informējuši savlaicīgi.

Izglītības likuma pārejas noteikumos ir punkts par to, ka no **2004./2005.** mācību gada mazākumtautību vidusskolu 10. klasēs jāsāk mācīties latviešu valodā. Jāatzīst, ka šī norma jau pašlaik sabiedrībā ir plaši zināma un par to notiek diskusijas. Minēto likumu pretrunīgumu atsevišķos punktos (piemēram, Vispārējās izglītības likuma 42. panta 2. punkts un Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. panta 3. punkts) atzinuši paši politiķi. Koalīcijas partijas pārstāvis saka: *“Atgadījās kļūme – likumā (domāts Izglītības likums), pārejas noteikumos ierakstīja punktu, ka vidējā izglītība sākot no 2004. gada ir “tikai” valsts valodā. “Tikai” pēc tam vairs nevarēja izvītrot, jo pantu nevarēja vaļā vērt. Līdz ar to tas ir politiski ļoti sensitīvs. Faktiski likumos ir pretruna, jo Vispārējās izglītības likums saka, ka mazākumtautību programma var būt arī vispārējā vidējā izglītībā. Un tad tas vairs nenozīmē vispārējo vidējo izglītību valsts valodā [..]. Tā pretruna nekad nav atcelta.”*

Visvairāk pārpratumu bijis saistībā ar Izglītības likuma pārejas noteikumu 6. pantu, kur teikts, ka skolās, kas uzsākušas izglītības programmas īstenošanu, “[..] var turpināt šo programmu īstenošanu, triju gadu laikā saņemot licenci attiecīgās izglītības programmas īstenošanai”. IZM darbinieks to komentēja šādi: *“Izglītības likumā ir noteikts, ka skolām visām ir jāmacās pēc licencētām programmām un tad ir pārejas noteikumi, un šajos pārejas noteikumos viens no punktiem tieši to arī pasaka, ka 3 gadu laikā skolām ir jāuzsāk, šis punkts stājas spēkā 3 gadu laikā no tā brīža, kad stājas spēkā Izglītības likums un Izglītības likums stājās spēkā 1999. gada 1. jūnijā.”* Proti, likumā ir paredzēts, ka no 2002./2003. mācību gada visās mazākumtautību pamatskolu klasēs jāmacās pēc skolu izvēlētajām mazākumtautību izglītības programmām. Jāatzīmē, ka attiecīgais formulējums pārejas noteikumos ir neviennozīmīgs un neskaidrs, iespējams, tāpēc ļoti maz mazākumtautību izglītības politikas īstenoāju to zina.

Savukārt, parlamentārās opozīcijas deputāti, mazākumtautību interešu aizstāvji, atklāti pauž savu neapmierinātību ar Izglītības likuma normām: *“Vai es esmu oponents valdošo partiju domām mūsu Izglītības likumā? Jā, esmu oponents!”*

Vispārējās izglītības likumā tieši mazākumtautību skolas regulējošu normu ir maz. Ir noteikts, ka pamatizglītības programmu, kura ir vienota visām Latvijas skolām “..var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu”, proti, šeit atrunā mazākumtautību valodas un kultūras, kā arī ar sabiedrības integrāciju saistītu priekšmetu mācīšanu. Kā jau minēts iepriekš, Vispārējās izglītības likums un Izglītības likums ir pretrunīgi attiecībā uz valodu izmantošanu – ja Izglītības likums paredz, ka jāmacās tikai valsts valodā, tad Vispārējās izglītības likums saka, ka “..vispārējās vidējās izglītības programmu var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu, iekļaujot tajā mazākumtautības dzimto valodu, ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistītu mācību saturu.” Šī norma parasti tiek interpretēta tā, ka arī pēc 2004. gada mazākumtautību vidusskolās aptuveni 25% mācību satura būs iespējams apgūt krievu vai citā mazākumtautību valodā.

Kādas mazākumtautību skolas direktore iepriekš aplūkotos normatīvos aktus vērtē šādi: *“Uzskatu, ka Izglītības likums un Vispārējās izglītības likums ir novecojuši materiāli, tie pieņemti 1998. gadā. Pagājuši 4 gadi, vēl taču arī to sagatavošanas posms. Tas ir cits, iepriekšējais gadu tūkstošs, bet dzīve strauji mainās.”*

Jāatzīmē, ka izglītību regulējošie dokumenti ir cieši saistīti ar citām normām, it īpaši, ar 1989. gadā pieņemto Valodas likumu (Mazākumtautību skolas direktore: *“Izglītības likums ir, zināt, no kurienes? No likuma par valsts valodu. Ja Valsts*

valodas likums ir pieņemts, vajag pieņemt arī Izglītības likumu. [...]Viens otru paredz.”).

Attiecībā uz mazākumtautību skolām Valodas likumā ir norma par to, ka “valsts un pašvaldību iestādēs [...] sēžu un citu darba sanāksmju valoda ir valsts valoda.” Tas nozīmē, ka pedagoģiskajām sēdēm skolās jānotiek latviešu valodā.

Mazākumtautību pamatizglītības programmu paraugi

Mazākumtautību pamatizglītības programmu paraugus (jeb tā sauktos 4 modeļus), IZM apstiprināja 1999. gada 27. maijā, proti, 3 mēnešus pirms tam, kad tos jāsāk īstenot (turklāt vasarā skolās ir brīvlaiks). Tāpēc programmu izvēle skolās lielākoties bija sasteigta un nepārdomāta – nebija laika nedz konsultēties ar skolēnu vecākiem, nedz sagatavot skolotājus un mācību materiālo bāzi. Parasti izvēlējās programmu, kas prasa vismazākās izmaiņas līdzšinējā mācību procesā.

Pēdējo 2 gadu laikā programmu paraugi ir nedaudz mainīti. Pašlaik spēkā ir 2001. gada 16. maija IZM rīkojums nr. 303 “Mazākumtautību pamatizglītības programmu paraugi”.

Viens no programmu uzdevumiem ir “sekmēt izglītojamā integrāciju Latvijas sabiedrībā un nodrošināt latviešu valodas apguvi tādā līmenī, lai varētu turpināt izglītību latviešu valodā” (303. rīkojums, 2. nodaļa, punkts 5.1). Jāatzīmē, ka atbilstoši likumdošanai augstākā izglītība Latvijas valsts augstskolās iegūstama tikai latviešu valodā.

Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvji šīs mazākumtautību izglītības reformas funkcijas komentēja šādi: “*Jo, ja valsts piedāvā savus izglītības programmas paraugus, tad viņa arī uzņemas atbildību, vai šie bērni, beidzot 9. klasi vai vidusskolu, ir konkurētspējīgi tālāk, vai viņi var mācīties tālāk.*”

Kopsavilkums

Trīs aplūkoto likumi rada pamatu nozīmīgām izmaiņām mazākumtautību skolās, kas galvenokārt attiecas uz mācību valodu. Pirmkārt, tā ir pāreja uz mazākumtautību izglītības programmu īstenošanu pamatskolās, kas nozīmē mācīšanos bilingvāli. No 2002./2003. mācību gada visās pamatskolas klasēs ir jāmacās bilingvāli. Otrkārt, tā ir pakāpeniska pāreja uz mācībām galvenokārt latviešu valodā mazākumtautību vidusskolās no 2004./2005. mācību gada. Kopējā virzība – latviešu valodas lietošanas palielināšanās mazākumtautību skolās.

Vecāku, skolēnu, skolotāju, direktoru aptauju rezultāti

Sociāli demogrāfiskais raksturojums

Direktori

Vairums (80%) direktoru ir vecumā no 40 līdz 60 gadiem. Tikai desmitā daļa skolu vadītāju ir jaunāki par 40 gadiem, līdzīgs skaits direktoru ir vecāki par 60 gadiem. 72% aptaujāto skolu vadītāju ir sievietes. Raksturojot savu materiālo stāvokli, vairāk nekā puse (54%) teikuši, ka '*ar saviem ienākumiem tikko spēj savilkt galus*', bet 42% atzinuši, ka '*var nedaudz iekrāt*'. Gandrīz pusei (46%) direktoru izdevumi mēnesī, rēķinot uz vienu cilvēku ģimenē, nepārsniedz 80 latus. Trešajai daļai (36%) tie ir 80 – 120 Ls, bet tikai 16% pārsniedz 120 Ls.

94% aptaujāto direktoru ir Latvijas pilsoņi.

Skolotāji

90% aptaujāto skolotāju ir sievietes, apmēram puse (48%) – vecumā līdz 40 gadiem, 46% – vecumā no 41 līdz 60 gadiem, bet 6% – vecākas. Vairāk nekā puse skolotāju pieskaita sevi krievu tautībai (56%), ceturtda daļa ir latvieši (26%), 6% – baltkrievi, 6% – ukraiņi, 4% – poļi.

Salīdzinot ar direktoriem, skolotāji savu materiālo stāvokli vērtē kā mazāk nodrošinātu: 56% izteikušies, ka '*ar saviem ienākumiem tikko spēj savilkt galus*', bet tikai 32% atzinuši, ka '*var nedaudz iekrāt*', 8% teikuši, ka '*ir spiesti aizņemties naudu iztikai*'.

Skolotāju un direktoru izdevumi uz vienu ģimenes locekli ir ļoti līdzīgi: 49% – līdz 80 Ls mēnesī, 28% – no 80 – 120 Ls, bet pārējie 23% – vairāk par 120 Ls. Kritiskāks materiālā nodrošinājuma pašnovērtējums, iespējams, skaidrojams ar to, ka skolotāji parasti ir jaunāki nekā direktori, tāpēc viņiem ir vairāk neapmierinātu vajadzību.

65% skolotāju ir Latvijas pilsoņi, savukārt no tiem, kas nav pilsoņi, 73% plāno pilsonību iegūt. Šādu nostāju biežāk pauduši skolotāji ar labākām latviešu valodas zināšanām.

Vecāki

86% gadījumu telefona aptaujā piedalījās bērna māte vai vecmāmiņa un tikai 14% – tēvs. 33% vecāku, kas piedalījās aptaujā, ir augstākā vai nepabeigta augstākā izglītība, 46% – vidējā speciālā, 19% – vidējā vispārējā, 2% – pamatizglītība. Divas trešdaļas (68%) aptaujāto vecāku ir krievi, 25% – cita mazākumtautība, 6% – latvieši. 84% ir vecumā līdz 45 gadiem (41% – līdz 35 gadiem, 44% – no 36 līdz 45 gadiem). 44% aptaujāto vecāku ir Latvijas pilsoņi. 72% no tiem, kas vēl nav Latvijas pilsoņi, vēlas iegūt pilsonību.

Skolēni

Aptaujā piedalījās 6. un 7. klašu skolēni, 87% no tiem bija 10 – 13 gadus veci, bet 13% – vecāki. Viņu vidū bija aptuveni vienāds skaits meiteņu un zēnu. Divas trešdaļas (67%) aptaujāto skolēnu bija krievu tautības, 15% – latvieši, 5% – ukraiņi, 5% – baltkrievi, 3% – poļi.

59% skolēnu ir Latvijas pilsoņi. Divas trešdaļas nepilsoņu vēlētos to iegūt. Tie, kas nevēlas kļūt par Latvijas pilsoņiem, visbiežāk priekšroku dotu Krievijas (40%), ASV (19%), kādas Rietumeiropas valsts (11%) un citas Austrumeiropas valsts (5%) pilsonībai.

Sociāli politiskās nostādes: vecāki, skolotāji, skolēni, direktori

Piederības sajūta Latvijas sabiedrībai

Vecāki

Uz jautājumu: ‘*Vai Jūs personīgi jūtaties piederīgs Latvijas sabiedrībai?*’ 62% vecāku atbildējuši apstiprinoši, 27% pauduši pretēju viedokli. Biežāk piederību Latvijas sabiedrībai apliecinājuši vecāki, kas brīvi pārvalda latviešu valodu (86%).

Skolotāji un direktori

82% skolotāju teikuši, ka jūtas piederīgi Latvijas sabiedrībai. Piederības sajūtu biežāk apliecinājuši tie, kas labāk zina latviešu valodu (88%).

Visbiežāk Latvijas sabiedrībā jūtas integrēti skolu direktori, jo gandrīz visi (96%) apliecinājuši piederības sajūtu Latvijas sabiedrībai.

Uz jautājumu: ‘*Vai Jūs lepojaties ar savu tautību?*’, latviešu tautības skolotāji visbiežāk atbild apstiprinoši (90%), arī puse mazākumtautību skolotāju sniedz pozitīvu atbildi, turklāt viņi biežāk nekā latvieši nav par to domājuši (27%).

Spēcīgāka etniskā identitāte vērojama direktoriem, jo 73% minoritāšu skolu vadītāju atbildējuši, ka lepojas ar savu tautību.

Skolēni

29% skolēnu izteikušies, ka jūtas piederīgi Latvijas sabiedrībai, trešā daļa atbildējuši (32%) noliedzoši, bet 40% nav varējuši sniegt konkrētu atbildi uz jautājumu.

Lielais neatbildējušo skaits mudina domāt, ka 6. un 7. klašu skolēniem bijis grūti jautājumu saprast, iespējams, tas šķitis pārāk abstrakts. Taču jāuzsver, ka biežāk savu piederības sajūtu (53%) pauduši tie, kam ir labākas latviešu valodas zināšanas.

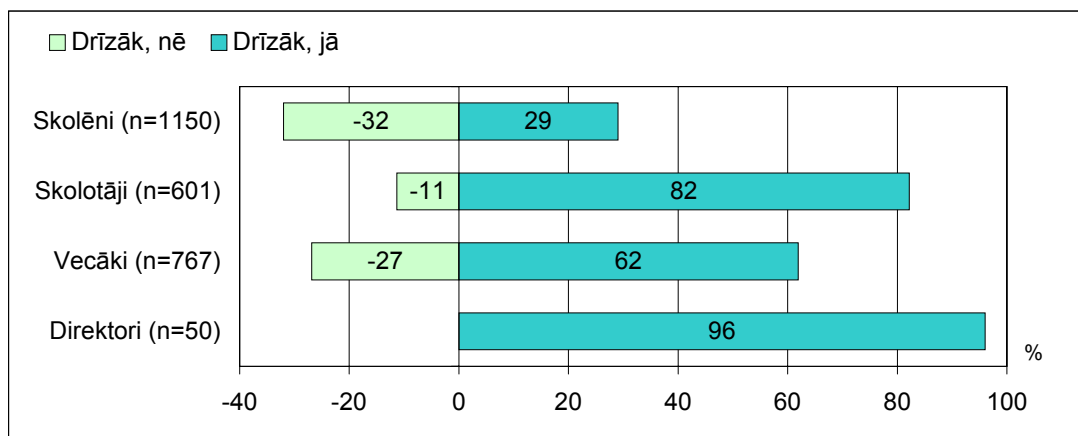
Piederības sajūtu stiprina draudzīgas saites ar latviešu vienaudžiem: 48% skolēnu, kuru draugu un paziņu lokā ir latvieši, teikuši, ka jūtas piederīgi Latvijas sabiedrībai.

Atbildes uz jautājumu: ‘*Ar kuru valsti Tu visvairāk saisti savus nākotnes nodomus – dzīvot, strādāt?*’ atklāj, ka tikai piektā daļa (22%) skolēnu savu nākotni cieši saista ar Latviju. Biežāk tie ir bērni lauku skolās (39%).

Apmēram ceturtdaļa (27%) mazākumtautību skolu skolēnu savu nākotni saista ar Eiropas Savienības valstīm, 13% – ar ASV, Kanādu, 12% – ar Krieviju, 22% nav varējuši sniegt konkrētu atbildi uz šo jautājumu.

1. zīm. Piederības sajūta Latvijas sabiedrībai

'Vai Jūs personīgi jūtaties piederīgs vai piederīga Latvijas sabiedrībai?'

Bāze: visi respondenti
"Grūti pateikt" nav attēloti

Piederības sajūta Latvijas sabiedrībai lielākā mērā raksturīga direktoriem (96%) un skolotājiem (82%) nekā vecākiem (62%) un skolēniem (29%).

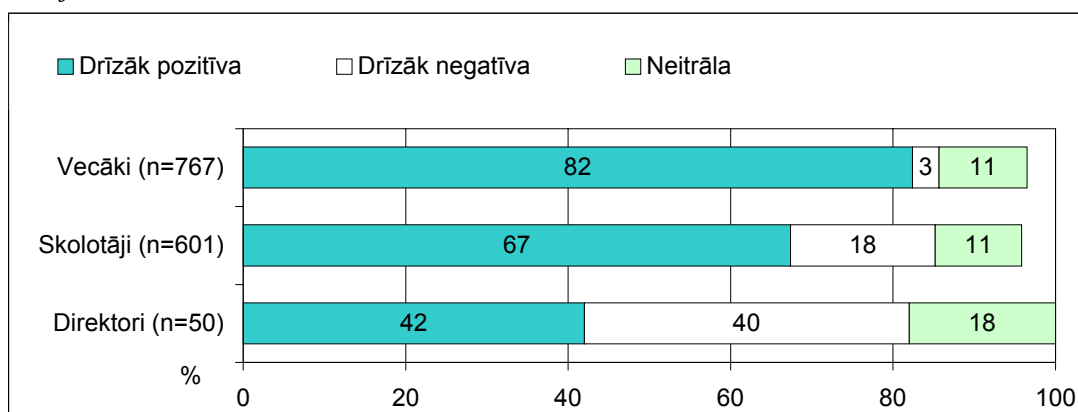
Attieksme pret krievu kā otras valsts valodas ieviešanu

82% **vecāku** pauduši pozitīvu nostāju pret krievu kā otras valsts valodas ieviešanu Latvijā. Līdzīga attieksme ir mazākumtautību skolu **skolotājiem**, kam latviešu valoda nav dzimtā, – 82% atbalsta šādu politiku. **Direktoru** vidū tā nav tik izplatīta – krievu kā otru valsts valodu atbalsta 42%. Biežāk pozitīvu atbildi snieguši skolu vadītāji, kuru dzimtā valoda nav latviešu (57%).

Skolēnu viedoklis par otru valsts valodu līdzinās skolotāju nostājai: 79% atbalsta tās ieviešanu.

2. zīm. Attieksme pret krievu valodas kā otras valsts valodas ieviešanu

'Kāda ir Jūsu attieksme pret krievu valodas kā otras valsts valodas ieviešanu Latvijā?'

Bāze: visi vecāki; visi skolotāji; visi direktori
"Grūti pateikt" nav attēloti

Ideju par krievu kā otru valsts valodu visbiežāk atbalsta vecāki (82%), skolotāji (67%) un skolēni. Šāda nostāja mazāk raksturīga direktoriem – 42%.

Skola

Skolotāji un skolēni par savu skolu

Skolēni: mana skola

Aptaujā skolēniem lūdza uzrakstīt trīs teikumus par savu skolu. Šī jautājuma mērķis bija noskaidrot pirmās asociācijas ar skolu un mācībām; noskaidrot, vai skolēnu spontānā reakcija neslēpj sevī izteikti negatīvu nostādni pret mazākumtautību skolās notiekošajām pārmaiņām.

Jāuzsver, ka skolēnu atbildēs dominē pozitīva nostāja gan pret skolu, gan skolotājiem. Attieksme pret skolu bieži raksturota vārdiem: 'patīk skola, mīlu, lepojos' (32%), 'laba skola' (17%), 'pati labākā' (8%), 'skola sniedz zināšanas, labu izglītību' (12%), 'negribu skolu mainīt' (6%), 'parasta, normāla skola' (5%). Nereti skolēni raksturo skolas fiziskos parametrus: 'liela, skaista, tīra, maza, veca' (23%).

Daudzi uzsver draudzīgo atmosfēru skolā (7%).

Attieksme pret skolotājiem bieži raksturota šādiem vārdiem: 'labi, saprotoši, interesanti skolotāji' (25%), 'labi māca' (9%).

Raksturojot mācību procesu, skolēni minējuši: 'interesantas stundas' (7%), 'patīk mācīties' (9%), 'stundas, pasākumi pārsvarā notiek krieviski' (5%), 'gribētu, lai mācības būtu krievu valodā' (7%), 'mācības bilingvāli' (4%), 'latviešu valodas mācīšanas kārtība' (9%). Attiecībā uz latviešu valodas mācīšanas kārtību skolēni žēlojas, ka 'jūtas pārslogoti ar latviešu valodu, daudz priekšmetu ir latviski' (1%). Skolēni domā, ka 'latviešu valoda jāmāca latviešu valodas stundās, latviešu valodai vajadzētu papildus stundas, vai arī, ka tā būtu jāmāca fakultatīvi' (1%). Tomēr bieži vien viņi uzsvēruši, ka skolā latviešu valodu māca labi.

Skolotāji: psiholoģiskā atmosfēra skolā

Nemot vērā ievērojamās pārmaiņas mazākumtautību skolās kopumā, pamatots ir jautājums par psiholoģisko noskaņojumu mācību iestādēs. Skolotāju atbildes liecina, ka samērā reti ir gadījumi (25%), kad atmosfēra skolā '*ir kļuvusi saspringtāka un nervozāka*'. Līdzīgs atbilžu skaits (22%) norāda uz gluži pretējo – atmosfēra skolā '*kļuvusi brīvāka un patīkamāka*'. Visbiežāk sastopam gadījumus, kad, pēc pedagoga domām, atmosfēra '*skolā nav mainījusies*'.

Uz saspringtāku un nervozāku noskaņojumu biežāk norādījuši Latgales skolotāji (36%).

Skolēnu attiecības ar vecākiem

Skolēnu atbildes liecina, ka deviņos gadījumos no desmit bērnu attiecības ar vecākiem ir draudzīgas un labestīgas ('*mēs bieži kopā pārrunājam dažādus jautājumus*', '*vecāki mani saprot un uzklausa*'). Tikai ap 10% aptaujāto minējuši negatīvas atbildes ('*vecāki mani nesaprot*', '*vecāki ir aizņēmti un par mani neinteresējas*').

Apmierinātība ar darbu

Skolotāji

Ap 80% aptaujāto skolotāju pauduši lielāku vai mazāku apmierinātību ar darbu, vidējais rādītājs, izmantojot 10 ballu skalu ir '7,5', kas vērtējams kā augsts, jo

valstī kopumā šis rādītājs ir zemāks – ‘6,7’, par ko liecina Eiropas vērtību pētījuma rezultāti 1999. gadā (1. tab.).

Direktori

Neviens direktors nav paudis neapmierinātību ar darbu, visu aptaujāto skolu vadītāju attieksme ir vairāk vai mazāk pozitīva. Vidējais apmierinātības ar darbu rādītājs ir ‘8,8’.

1.tab. Apmierinātība ar darbu: Latvija citu Eiropas valstu vidū

‘Kopumā ņemot, cik apmierināts/a vai neapmierināts/a Jūs esat ar savu darbu? Lūdzu, atbildiet, izmantojot 10 ballu skalu, kur 1 nozīmē “neapmierināts”, bet 10 – “apmierināts”.’

Valsts	Vidējais rādītājs vadošajos amatos strādājošajiem	Vidējais rādītājs valstij kopumā
Dānija	9,1	8,1
Vācija	8,0	7,7
Austrija	8,7	7,7
Beļģija	7,9	7,6
Zviedrija	8,2	7,3
Čehija	7,7	7,3
Lietuva	7,6	6,9
Latvija	7,7	6,7
Igaunija	7,6	6,7
Krievija	7,0	6,2

Avots: Loek Halman. The European Values Study: a Third Wave. Source book of the 1999/2000 European Values Study survey. Tilburg University. 2001.

Resursi: grāmatu pietiekamība

Skolotāji

Apmēram puse (53%) pedagogu uzskata, ka viņu priekšmetā skolas nodrošinājums ar mācību grāmatām ir pietiekams. Nedaudz mazāk (46%) ir to, kas apgalvo pretējo. Par mācību grāmatu trūkumu biežāk sūdzas vidusskolu skolotāji, kā arī tie, kuru skolas nav iesaistījušās projektā ‘Atvērtā skola’.

Vēlamais skolas modelis

Vecāki

Vecāku attieksmi pret izglītības reformu netiešā veidā parāda, tas, cik priekšmetu, viņuprāt, skolā vajadzētu pasniegt latviski. Pētījums liecina, ka **puse vecāku (51%) vēlētos, lai priekšmetu skaits latviski un krieviski būtu vienāds**. 14% uzskata, ka labāk būtu, ja mācības pārsvarā notiktu latviski, bet 31% – pārsvarā krieviski. Mācības krievu valodā biežāk atbalsta tie, kuru latviešu valodas zināšanas ir vājas (46%). Savukārt pozitīvāka attieksme pret latviešu kā galveno mācību valodu ir tiem vecākiem, kuru bērni mācās skolās ar 1. modeli (44%).

Skolotāji

Netiešā veidā uz skolotāja attieksmi pret bilingvālo izglītību norāda nostāja jautājumā par savu bērnu vai mazbērnu vēlamo mācību valodu. Pedagogu atbildes liecina, ka **puse (54%) sliecas atbalstīt bilingvālo izglītību**, jo vēlētos, lai viņu

bērni latviski un krieviski (vai citā mazākumtautību valodā) mācītos aptuveni vienādu priekšmetu skaitu. Trešā daļa skolotāju gribētu, lai mācības pārsvarā notiktu krievu valodā. Savu bērnu izglītībai galvenokārt latviski priekšroku dotu tikai 4% skolotāju.

Direktori

Līdzīga nostāja ir arī direktoriem. **Puse vēlētos, lai viņu bērni latviešu un krievu (mazākumtautību) valodā mācītos aptuveni vienādu skaitu priekšmetu.**

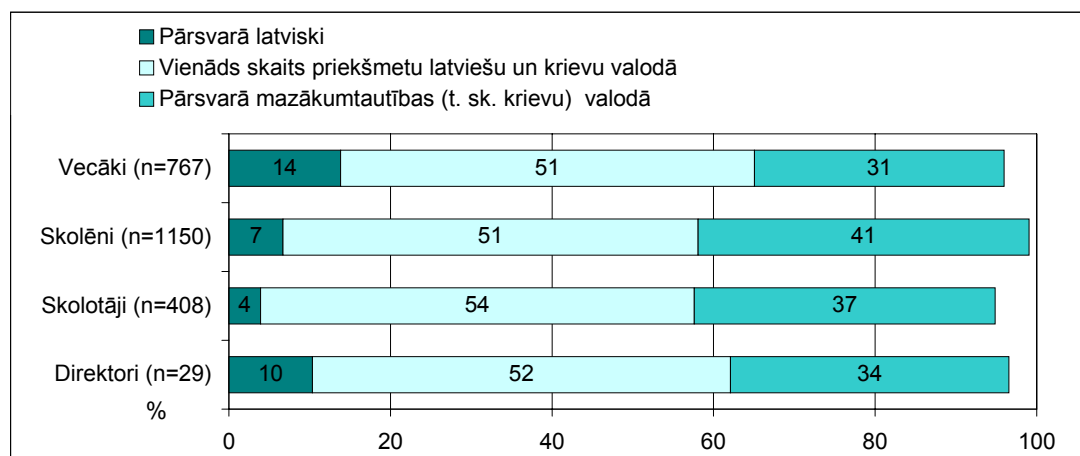
Trešā daļa gribētu, lai izglītība būtu pārsvarā krievu (mazākumtautību) valodā. Pēdējo modeli biežāk atbalsta direktori, kam dzimtā ir krievu valoda (43%).

Skolēni

Aptuveni puse skolēnu vēlētos mācīties vienādu priekšmetu skaitu latviski un krieviski (vai citā mazākumtautību valodā). 41% – vēlētos mācīties skolā, kur pārsvarā mācības notiktu krievu valodā. 7% izvēlētos skolu, kur mācības galvenokārt notiek latviski.

3. zīm. Vēlamais skolas modelis

‘Kādā valodā Jūs vēlētos, lai mācās Jūsu bērni vai mazbērni?’

Bāze: visi vecāki; visi skolēni; skolotāji un direktori, kas nevēlētos, lai viņi bērni mācītos latviešu skolā "Grūti pateikt" nav attēloti

Bilingvālo izglītību kā vēlamāko modeli atbalsta aptuveni puse vecāku, skolēnu un pedagogu.

Latviešu valoda

Vecāku latviešu valodas zināšanu pašvērtējums

94% vecāku dzimtā valoda ir krievu, 5% – cita mazākumtautību valoda.

Labas latviešu valodas zināšanas ir apmēram 40% vecāku (29% ‘ar nelielām grūtībām var sarunāties par jebkuru tēmu’, 9% ‘runā brīvi’). Pārējiem tās ir visai vājas, jo 48% ‘runā nedaudz, prot sarunāties tikai par vienkāršiem jautājumiem’, bet 13% ‘runāt nemāk nemaz vai gandrīz nemaz’.

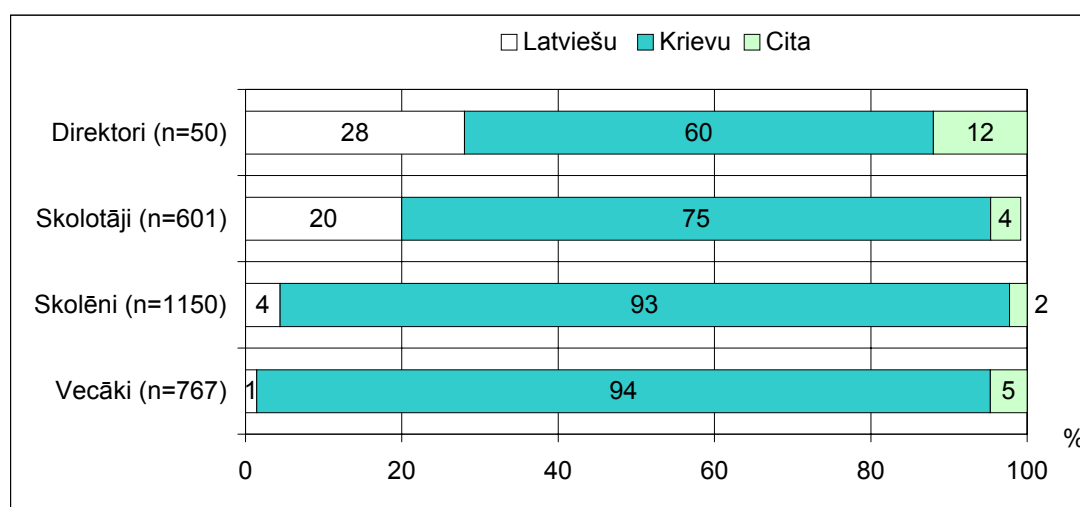
Vecāku latviešu valodas zināšanas atbilst vidējam līmenim valstī. Pēc Baltijas Sociālo Zinātņu institūta pētījuma datiem (2002. gada janvāris) no tiem, kam latviešu valoda nav dzimtā, ‘brīvi’ to pārzina 13%, ‘labi’ – 27%, ‘valodas zināšanas ir ierobežotas’ – 48%, ‘nezina’ – 12%.

Brīvi un labprāt latviešu valodu lieto 17% vecāku (‘man ir patīkami runāt latviski, daru to ļoti labprāt’) apmēram puse (48%) atzīst, ka ‘latviešu valoda viņiem patīk, taču viņi kautrējas runāt’, 26% savu attieksmi raksturojuši kā neitrālu, bet 3% latviski runā ‘bez īpašas patikas’, 1% ‘nepatīk runāt latviski, dara to nelabprāt’. Redzam, ka runāšana latviski daudziem sagādā problēmas gan zināšanu, gan emocionālajā aspektā. Līdz ar to viņu iespējas palīdzēt bērniem apgūt valodu un veikt mājas darbus bieži vien ir ierobežotas.

98% gadījumu vecāki par intervijas valodu izvēlējās krievu.

4. zīm. Dzimtā valoda

‘Kāda ir Jūsu dzimtā valoda?’

Bāze: visi respondenti

"Grūti pateikt" nav attēloti

Skolotāju latviešu valodas zināšanu pašvērtējums

Lielākajai daļai aptaujāto skolotāju (75%) dzimtā valoda ir krievu, bet piektajai daļai (20%) – latviešu valoda. Latvieši mazākumtautību skolās visbiežāk māca latviešu valodu.

Ap 10% skolotāju, kam dzimtā valoda nav latviešu, savas valodas prasmes novērtējuši kā augstākajam līmenim atbilstošas, puse (53%) savas latviešu valodas zināšanas pieskaita otrajam līmenim (vidējai pakāpei), bet vairāk nekā trešā daļa (36%) – pirmajai (zemākajai) valodas zināšanu pakāpei. Skolotāji ar augstākajām

latviešu valodas prasmēm, parasti māca latviešu valodu (59%), skolotāji ar vidējām latviešu valodas zināšanām bieži vien pasniedz kādu svešvalodu, bet tie, kam zināšanu līmenis ir viszemākais – eksaktās zinātnes.

Gadījumi, kad skolotāju latviešu valodas zināšanas atbilst zemākajam līmenim biežāk sastopami Latgalē, Rīgā un Vidzemē (37% – 39%), krietni retāk – Zemgalē un Kurzemē (18% – 19%).

Visaugstāk skolotāji vērtē savu prasmi lasīt latviski: 53% izteikušies, ka ‘*lasa brīvi*’, 38% ‘*ar nelielām grūtībām var lasīt gandrīz jebkuru tekstu*’, tikai 9% atzinuši, ka ‘*spēj saprast tikai vienkāršu tekstu*’.

Brīvi sarunāties latviski spēj 18% skolotāju, lielākā daļa (53%) atzinuši, ka ‘*ar nelielām grūtībām var sarunāties par jebkuru jautājumu*’, 29% – ‘*runā nedaudz, var sarunāties tikai par vienkāršiem jautājumiem*’. Pēdējo atbildi biežāk snieguši Latgales skolotāji un tie, kas māca eksaktās zinātnes.

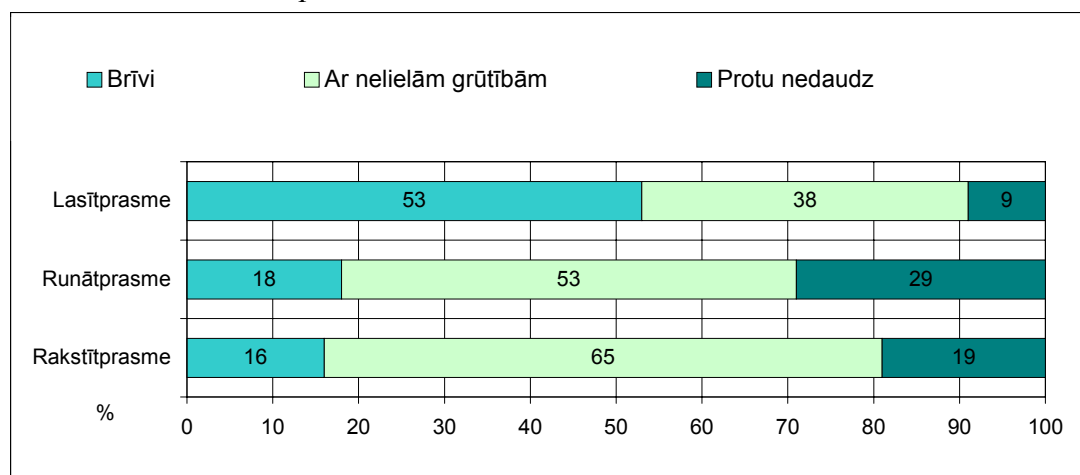
Brīvi rakstīt latviski spēj 16% skolotāju, 65% ‘*ar nelielām grūtībām var uzrakstīt gandrīz jebkuru tekstu*’, bet 19% rakstiski spēj izteikties tikai par vienkāršākajiem tematiem.

Brīvi pāriet no runāšanas latviski uz runāšanu krieviski (un otrādi) spēj pietā daļa skolotāju, kam dzimtā valoda nav latviešu. Kā diezgan vieglu šo pāreju raksturo 41%, bet katrs trešais (33%) atzīst, ka tas ir ‘*diezgan grūti*’. 3% pedagogu atzinuši, ka pāriet no krievu uz latviešu valodu (un otrādi) sarunā ir ‘*ļoti grūti*’.

Jāuzsver, ka 75% skolotāju pauduši pozitīvu attieksmi pret runāšanu latviski, pavisam maz ir pedagogu, kam tā saistās ar negatīvām emocijām (3% ‘*runā bez īpašas patikas*’, 1% ‘*latviski runā ļoti nelabprāt*’).

5. zīm. Skolotāju prasme lasīt, runāt un rakstīt

‘*Kā Jūs novērtētu savu prasmi ...?*’

Bāze: skolotāji, kuriem dzimtā valoda nav latviešu, n=481

“Grūti pateikt” nav attēloti

Skolotājiem deva iespēju izvēlēties intervijas valodu – latviešu vai krievu. Tas, ka 71% skolotāju atbildēja krieviski, mudina domāt, ka latviešu valodu viņi nepārvalda tik brīvi, lai sarunā justos pilnīgi droši.

Direktoru latviešu valodas zināšanas

28% skolu vadītāju dzimtā valoda ir latviešu, 60% – krievu, 12% – cita mazākumtautību valoda. 34% direktoru par intervijas valodu izvēlējās krievu, kas liecina, ka kopumā direktori biežāk nekā skolotāji spēj brīvi sazināties latviski.

Skolēnu latviešu valodas zināšanu vērtējums

Skolēni

93% aptaujāto skolēnu dzimtā valoda ir krievu, 4% – latviešu, 2% – cita.

Pēc skolēnu pašvērtējuma, ap 68% spēj sazināties latviski bez lielām grūtībām (14% skolnieku latviski var sarunāties ‘*brīvi*’, 54% – ‘*ar nelielām grūtībām par jebkuru tēmu*’) pārējiem zināšanas ir vājākas: 20% spēj sarunāties ‘*tikai par vienkāršākajiem jautājumiem*’, bet 2% latviski sazināties ‘*nespēj*’.

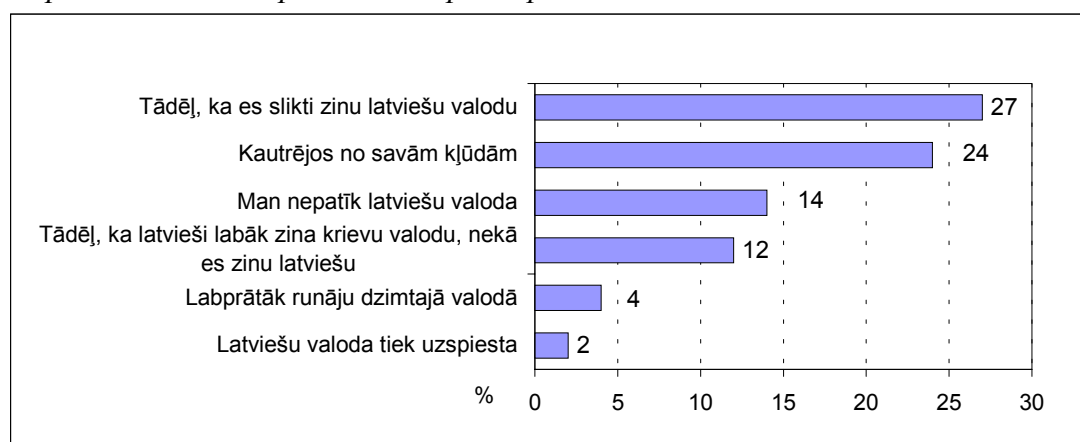
Skolēnu teiktais liecina, ka ap 80% gadījumu pāreja no vienas valodas uz otru grūtības nesagādā. 16% atzīst, ka viņiem tas ir ‘*ļoti viegli*’, bet 63%, ka ‘*diezgan viegli*’.

Trešā daļa skolēnu (33%) teikuši, ka ‘*patīk runāt latviski, daru to labprāt*’, 17% atbildējuši, ka ‘*patīk latviešu valoda, bet kautrējos runāt*’. Gandrīz tikpat bieži (27%) skolēni teikuši, ka ‘*latviski runāju, bet bez īpašas patikas*’. Tikai 1% aptaujāto atzinuši, ka ‘*nepatīk runāt latviski, daru to ļoti nelabprāt*’. Neitrālu attieksmi pret runāšanu latviski pauduši 22%.

Mazākumtautību skolu audzēkņi, kas ne visai labprāt runā latviski, to visbiežāk pamatojuši ar sliktām valodas zināšanām (27%), kautrēšanos no kļūdām (24%), un nepatiku pret latviešu valodu (14%). Citi kā iemeslu minējuši to, ka latvieši labāk zina krievu valodu (12%), ka viņi labprātāk runā dzimtajā valodā (4%), ka latviešu valoda tiek uzspiesta (2%).

6. zīm. Iemesli, kāpēc skolēni nelabprāt runā latviski

‘Kāpēc tu ne visai labprāt vai bez īpašas patikas runā latviski?’

Bāze: skolēni, kam nepatīk runāt latviski, n=319
vairāku atbilžu jautājums, % summa > 100

Sprīžot pēc pašvērtējuma latviešu valodu labāk pārvalda skolotāji (63% – tiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā) un skolēni (68%). Salīdzinoši zems ir vecāku latviešu valodas zināšanu līmenis – tikai 40% prot labi sarunāties latviski.

Vecāki

Vecāku viedoklis par bērna latviešu valodas zināšanām ir kritiskāks: tikai 15% snieguši augstāko vērtējumu (‘*runā brīvi*’), trešā daļa (32%) tās vērtē kā diezgan labas (‘*ar nelielām grūtībām var sarunāties par jebkuru jautājumu*’), bet visbiežāk skolēnu zināšanas vērtētas kā visai pieticīgas (‘*runā nedaudz, prot sarunāties tikai par vienkāršiem jautājumiem*’). To, ka bērns latviski ‘*runāt nemāk nemaz vai gandrīz nemaz*’, atzinuši 7% vecāku.

Jautāti par to, kad bērns runā latviski ārpus skolas, 34% atzīst, ka viņš latviski nerunā. Biežāk šādu atbildi snieguši Latgalē dzīvojošie. Parasti bērni latviski sarunājas ‘pagalmā, ar draugiem’ (46%), ‘interesu nodarbībās’ (28%). Nereti latviešu valoda tiek lietota arī ģimenē (22%) un sarunās ar radniekiem (19%).

Skolotāji

Vairāk nekā puse skolotāju (58%) uzskata, ka lielākajai daļai skolēnu valodas maiņa mācību procesā sagādā grūtības. Tikai 35% skolotāju domā, ka tā sarežģījumus nerada.

Interesanti, ka biežāk uz skolēnu grūtībām mainīt mācību valodu norāda pedagogi, kuru latviešu valodas zināšanas atbilst zemākajam līmenim (72%), kā arī Latgales skolotāji. Kritiskāk skolēnu prasmi pāriet no vienas valodas uz otru vērtē to skolu pedagogi, kur strādā pēc 3. un 4. modeļa. Optimistiskāka nostāja ir tiem, kuru mācību iestādēs īsteno 1. mazākumtautību pamatizglītības programmu.

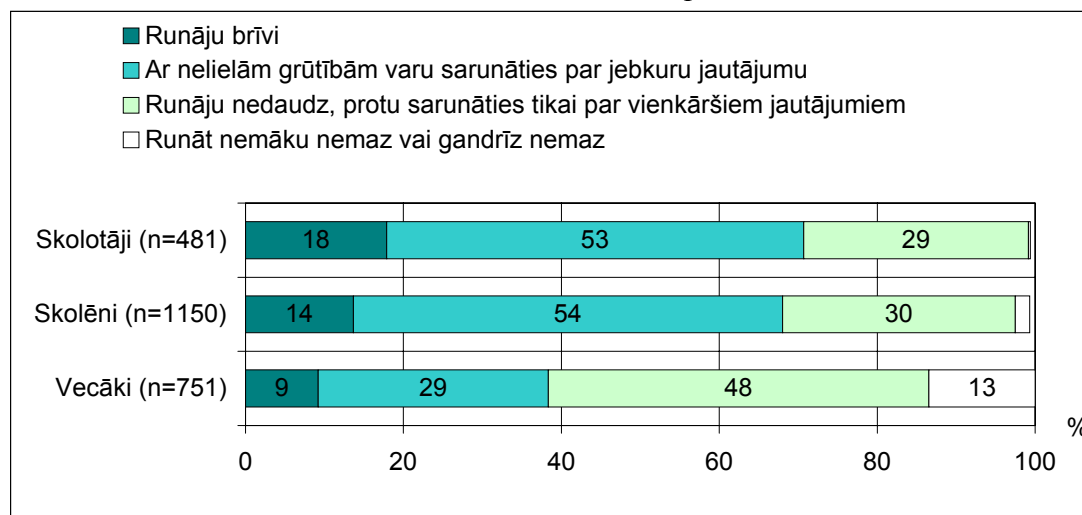
Trešā daļa (35%) skolotāju apgalvo, ka bērnu latviešu valodas zināšanas, uzsākot mācības, ir ‘viduvējas’. Samērā reti skolēnu zināšanas vērtētas kā ‘labas’ vai ‘ļoti labas’. 17% pedagogu skolēnu valodas zināšanas raksturojuši kā ‘vājas’. Biežāk šādu vērtējumu snieguši Latgales skolotāji, kā arī tie, kam pašiem ir zemākais valsts valodas zināšanu līmenis.

Direktori

Direktoru viedoklis ir līdzīgs: ap 40% direktoru skolēnu valodas zināšanas, uzsākot mācības, vērtē kā ‘labas’ vai ‘viduvējas’. Taču jāuzsver, ka kritiskāk tās vērtē krievvalodīgie un Latgales skolu direktori.

7. zīm. Latviešu valodas zināšanas – prasme sarunāties

‘Kā Jūs novērtētu savas latviešu valodas zināšanas – prasmi sarunāties?’

Bāze: skolotāji un vecāki, kuru dzimtā valoda nav latviešu; visi skolēni "Grūti pateikt" nav attēloti

Latviešu valodas lietošana

Skolotāji

Visbiežāk skolotāji (kuriem latviešu valoda nav dzimtā) latviski runā ('galvenokārt vai tikai latviešu' un 'latviešu vairāk nekā krievu') 'valsts iestādēs' (72%), bet citās situācijās ('darbā, ar paziņām, uz ielas, veikalā') pārsvarā lieto

krievu valodu. Mājās lielākā daļa pedagogu (65%) runā galvenokārt dzimtajā (krievu) valodā. Dati liecina, ka visās sfērās – izņemot saskarsmi valsts iestādēs – dominē krievu valoda.

Direktori

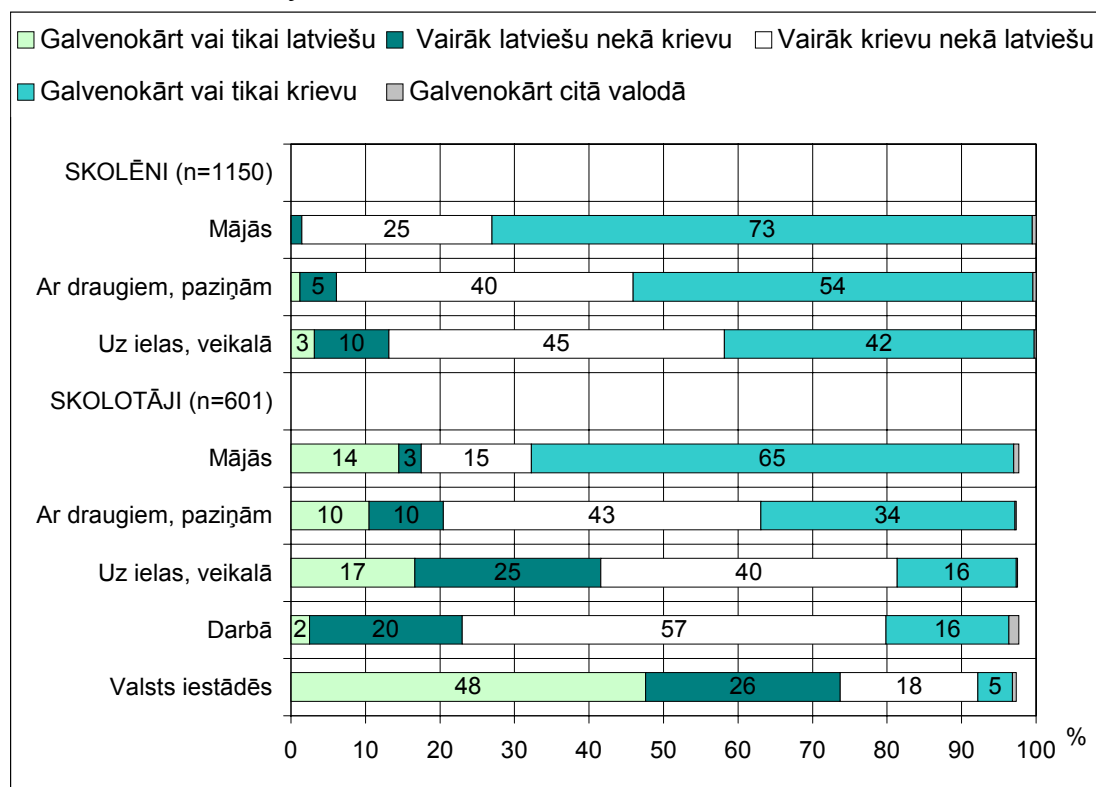
Mazākumtautību skolu direktoriem raksturīgi, ka viņi latviešu valodu lieto vairāk nekā skolotāji. Tas attiecas arī uz tiem, kam latviešu valoda nav dzimtā. Piemēram, atbildi, ka valsts iestādēs viņi runā ‘galvenokārt vai tikai latviešu’ valodā atzīmējuši gandrīz visi krievvalodīgie direktori, arī ‘uz ielas, veikalā’ krievvalodīgie direktori biežāk mēdz runāt latviski.

Skolēni

73% skolēnu mājās runā ‘galvenokārt vai tikai krievu’ valodā, bet 25% skolēnu ģimeņu lieto arī latviešu valodu. Apmēram puse sarunās ar draugiem un publiskās vietās (‘uz ielas, veikalā’) runā gan krievu, gan latviešu valodā.

8. zīm. Valodu lietošana

‘Kādā valodā Jūs runājat...?’

Bāze: visi skolotāji; visi skolēni
"Grūti pateikt" nav attēloti

Asociācijas ar vārdkopu ‘latviešu valoda’

Skolotāji

Skolotājiem ‘latviešu valoda’ bieži vien asociējas ar pienākumu un darbu. Sevišķi tas raksturīgs vidusskolu pedagogiem – 28% no viņiem latviešu valoda galvenokārt saistās ar nepieciešamību to zināt. 7% latviešu valodu saista ar darbu, 8% – ar spriedzi. Retāk vārdkopa ‘latviešu valoda’ saistās ar Latvijas kultūru (16%). Pamatskolas skolotāju asociācijas ar latviešu valodu ir līdzīgas – atšķirīgu niansi

atbildēs ienes tas, ka viņi biežāk latviešu valodu saista ar Latviju kā zemi, kur viņi dzīvo.

Skolēni

Skolēniem 'latviešu valoda' visbiežāk saistās ar mācībām, kā arī asociējas ar pienākumu zināt valodu (31%), grūtībām, nepatiku, bailēm (24%), retāk – ar Latviju, valsti, latviešiem, saskarsmi ar latviešiem (17%), ar nākotni, tālākizglītību, darbu (4%), ar latviešu nacionālo kultūru, garīgo bagātību (2%). 9% skolēnu izteikušies, ka latviešu valoda viņos izraisa pozitīvas emocijas, tikai daži (1%) pauduši krasi negatīvu nostāju, saistot latviešu valodu ar tādiem vārdiem kā 'gansi', 'diskriminācija'.

Vecāki

Vecākiem latviešu valoda bieži vien asociējas ar pienākumu, nepieciešamību latviešu valodu zināt, mācīšanos. Vecāku attieksme nav negatīva, taču atbildēs dominē normatīvais aspekts – valodas zināšanas uztver kā pienākumu, izpaliek tādi valodas rādītāji kā saziņas vai kultūras apguves līdzeklis u.tml.

Piemērotākais vecums, lai citu tautību bērni sāktu mācīties latviešu valodu

Vecāki

Vairums vecāku (69%) uzskata, ka piemērotākais laiks, kad bērniem jāsāk mācīties latviešu valoda, ir bērnudārza vecums. Daudzi domā, ka to varētu darīt arī agrāk – pat 'no dzimšanas' (19%), tikai ap 10% teikuši, ka latviešu valodas apguvi vajadzētu atlikt līdz skolas vecumam. 68% vecāku uzskata, ka krievu, ukraiņu un citu mazākumtautību bērniem būtu vēlams apmeklēt latviešu bērnudārzus. Atbildes liecina, ka viņi vēlas, lai bērni latviešu valodu iemācītos pēc iespējas ātrāk.

Praktiski bērni latviešu valodu sākuši apgūt nedaudz vēlāk: ap 50% – 'no skolas vecuma', 46% – 'no bērnudārza vecuma', bet 'no dzimšanas' – 4%. Salīdzinoši vēlāk (proti, 'no skolas vecuma') latviešu valodu sāk mācīties bērni, kuru vecāki latviešu valodu nezina (65%).

Skolotāji

Vairums skolotāju (62%) uzskata, ka piemērotākais laiks, kad sākt mācīties latviešu valodu ir bērnudārza vecums. Trešā daļa skolotāju (32%) domā, ka to varētu darīt arī 'no dzimšanas'. Pavisam nedaudz ir to (4%), kas pauž viedokli, ka latviešu valodas mācīšanos varētu atlikt līdz 1. klasei.

Vairāk nekā puse skolotāju (56%) domā, ka mazākumtautību bērniem būtu vēlams apmeklēt latviešu bērnudārzus. Retāk izplatīts (29%) pretējais viedoklis – ka latviešu bērnudārzus mazākumtautību bērniem apmeklēt nevajadzētu. Noliedzošu attieksmi pret latviešu bērnudārzu apmeklēšanu biežāk pauduši skolotāji, kas māca dzimto valodu (37%).

Direktori

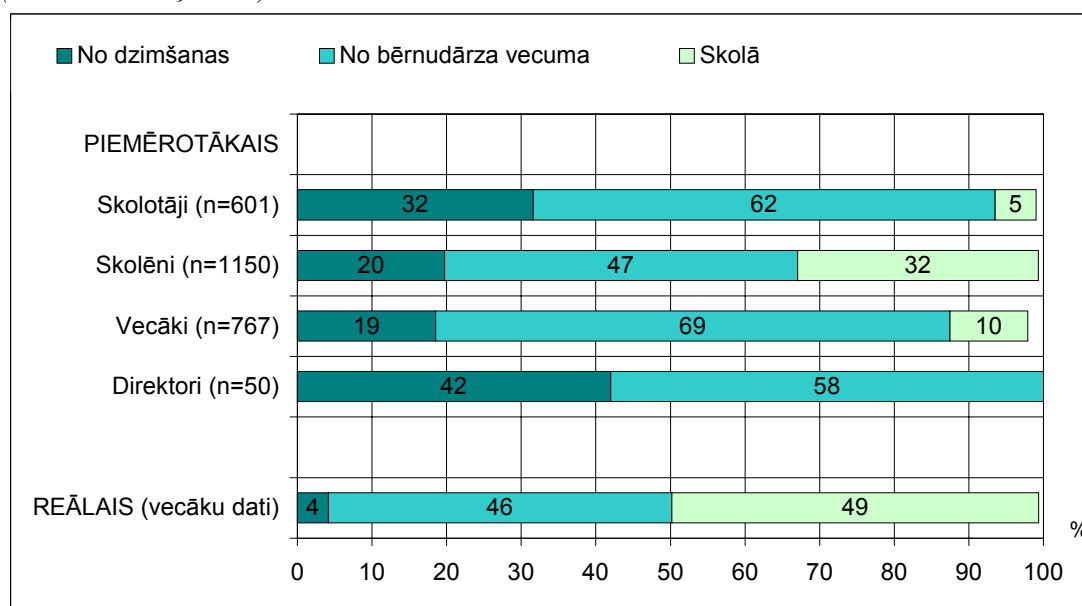
Vairāk nekā puse direktoru (58%) kā piemērotāko laiku, kad sākt apgūt latviešu valodu, minējuši bērnudārza vecumu, bet 42% iesaka latviešu valodu mācīt bērniem jau 'no dzimšanas'. Salīdzinot ar skolotājiem, direktoru vidū izplatītāks ir viedoklis, ka mazākumtautību bērniem vajadzētu apmeklēt latviešu bērnudārzus (60%). Īpaši tas raksturīgs skolu vadītājiem (70%), kam dzimtā ir krievu valoda.

Skolēni

Atšķirībā no skolotājiem un direktoriem trešā daļa skolēnu domā, ka latviešu valodas mācīšanu varētu atlikt arī uz skolas laiku. Tomēr vairums uzskata, ka labāk to darīt agrāk (47% – ‘no bērnudārza vecuma’, bet 20% – ‘no dzimšanas’).

9. zīm. Piemērotākais vecums, lai citu tautību bērni sāktu mācīties latviešu valodu

‘Kāds, Jūsaprāt, ir piemērotākais vecums, kad sākt mācīt latviešu valodu citu tautību (krievu, ukraiņu u.c.) bērniem?’

Bāze: visi respondenti
"Grūti pateikt" nav attēloti

Vecāki (69%), skolotāji (62%), direktori (58%) un skolēni (47%) uzskata, ka piemērotākais laiks, kad bērnam uzsākt latviešu valodas apguvi ir bērnudārza vecums.

Bilingvālā izglītība

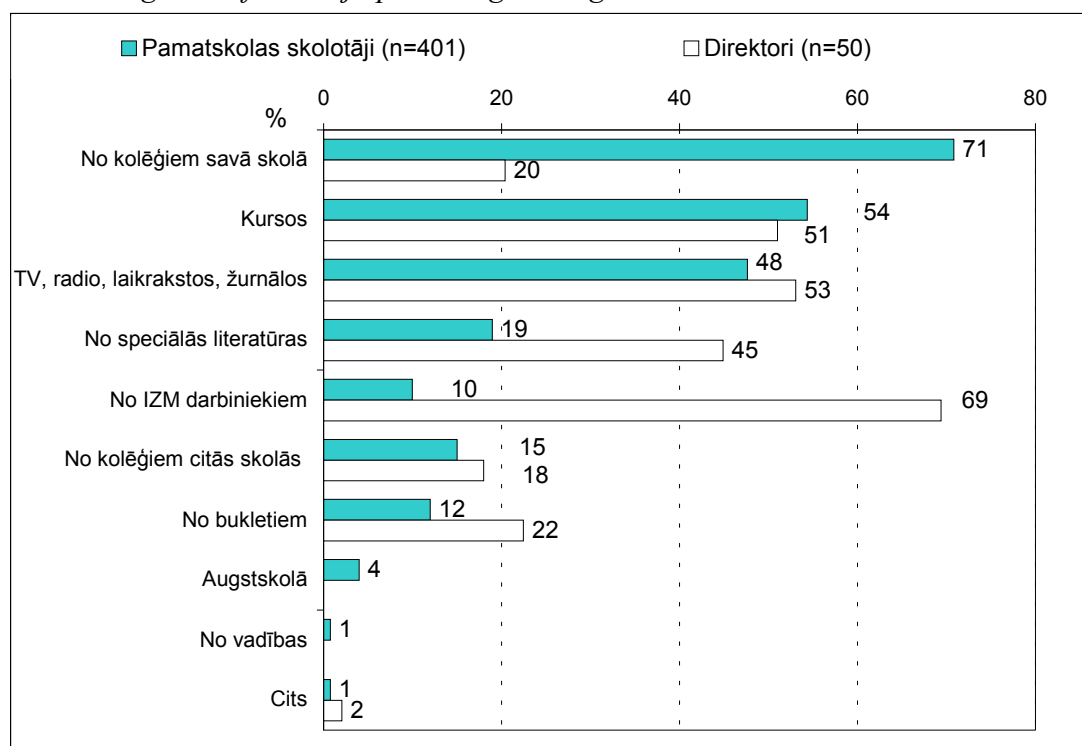
Informētība par bilingvālo izglītību

Skolotāji

Vairums pedagogu (80%) par bilingvālo izglītību uzzinājuši pēdējo piecu gadu laikā. Visbiežāk skolotāji informāciju saņēmuši ‘no kolēģiem savā skolā’ (71%), ‘kursos’ (54%), ‘no masu informācijas līdzekļiem’ (48%), ‘no speciālās literatūras’ (19%), ‘no kolēģiem citās skolās’ (15%), ‘no IZM darbiniekiem’ (10%).

10. zīm. Informācijas avoti par bilingvālo izglītību

‘Kur Jūs ieguvāt informāciju par bilingvālo izglītību?’

Bāze: pamatskolas skolotāji un direktori
"Grūti pateikt" nav attēloti

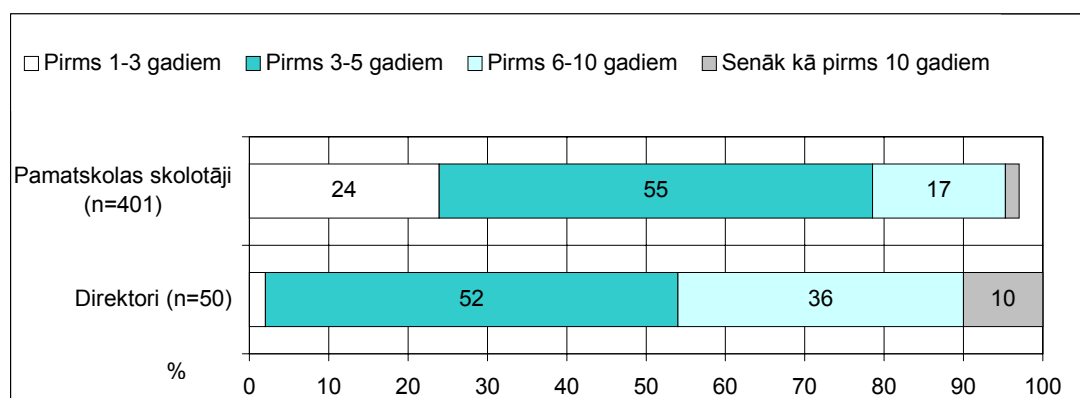
Puse pamatskolas skolotāju (55%) norāda, ka bilingvālā mācību metode nozīmē ‘divu valodu izmantošanu viena priekšmeta apgūšanas procesā’. Daudzi (23%) to saprot kā ‘atsevišķu priekšmetu mācīšanu latviski un atsevišķu dzimtajā valodā’. Bieži izskan viedoklis, ka ‘bilingvālā mācību metode nozīmē pakāpenisku latviski mācīto priekšmetu skaita palielināšanu’ (22%).

Direktori

Daudzi direktori par bilingvālo izglītību uzzinājuši agrāk nekā skolotāji – vairāk par pusi pirmo reizi dzirdējuši senāk nekā pirms 5 gadiem. Direktoriem kā informācijas avots kalpojusi Izglītības un zinātnes ministrija (69%), masu informācijas līdzekļi (53%), kursi (51%), speciālā literatūra (45%).

11. zīm. Pirmā informācija par bilingvālo mācību metodi

'Vai Jūs atceraties, kad Jūs pirmo reizi kaut ko dzirdējāt par bilingvālo mācību metodi?'

Bāze: pamatskolas skolotāji un direktori
"Grūti pateikt" nav attēloti

Vecāki

Izsmelšu skaidrojumu par latviešu un krievu valodas izmantošanu savu bērnu mācību procesā saņēmuši 40% 2. – 3. klašu skolēnu vecāku, ap 30% ir uzzinājuši nedaudz, bet nepilni 30% nav informēti nemaz.

Visbiežāk (69%) informāciju par bilingvālo izglītību vecāki ieguvuši 'no bērna skolotājiem', kas liecina, ka vismaz divas trešdaļas ar skolotājiem ir pārrunājuši jautājumu par bilingvālo izglītību. Masu mediji kā informācijas avots šai gadījumā bijuši mazāk nozīmīgi – tikai 23% par jauno izglītības sistēmu uzzinājuši no masu informācijas līdzekļiem.

2. – 3. klašu skolēnu vecāki par bilingvālo izglītību visbiežāk pirmo reizi dzirdējuši samērā nesen (pēdējo triju gadu laikā), bet 6. – 7. klašu skolēnu vecāki – nedaudz agrāk.

Gatavība mācīt bilingvāli

Skolotāji

Trešā daļa pamatskolas skolotāju savu gatavību mācīt bilingvāli vērtē kā augstu (vērtības '8', '9', '10' 10 ballu skalā). Apmēram puse pedagogu to pielīdzina vidējai ('4' – '7' balles), samērā maz (6%) ir to, kas gatavību vērtē kā zemu ('1' – '3' balles). Jāpiebilst, ka 12% skolotāju nav snieguši konkrētu atbildi uz šo jautājumu. Visticamāk, ka viņu gatavība mācīt bilingvāli nepārsniedz vai pat nesasniedz vidējo līmeni.

Puse skolotāju (55%) uzsver, ka pedagogiem, kas māca bilingvāli, visvairāk pietrūkst latviešu valodas prasmju. Katrs trešais (33%) norāda, ka nepietiekošas ir 'zināšanas bilingvālajā pedagogijā'. Krietni retāk minēti tādi faktori kā 'latviešu un krievu kultūras zināšanu trūkums' (3%) vai 'nepietiekamas zināšanas pedagogijā kopumā' (1%).

Lielākā daļa (58%) pedagogu bilingvālās izglītības kvalitāti savā skolā vērtē kā 'vidēju'. Trešā daļa domā, ka tā ir 'augsta'. Ļoti reti ir gadījumi, kad bilingvālās izglītības kvalitāte tiek vērtēta kā 'ļoti augsta' (1%) vai 'ļoti zema' (2%). Optimistiskāks skatījums uz bilingvālās izglītības kvalitāti savā skolā ir to mācību

iestāžu pedagogiem, kas īsteno 1. modeli vai kas ir iesaistījušās projektā 'Atvērtā skola'. Kritiskāki ir Rīgas, kā arī 3. un 4. modeli īstenojošo mācību iestāžu skolotāji.

Pedagogi uzskata, ka **skolēniem**, lai sekmīgi mācītos bilingvāli, visvairāk trūkst latviešu valodas zināšanu (59%), krietni retāk minēts 'pietiekams intelektuālās attīstības līmenis' (20%), 'mācību grāmatas' (10%), 'ģimenes atbalsts' (4%), 'labas krievu valodas zināšanas' (2%).

Direktori

Jautāti par to, kas visvairāk trūkst skolotājiem, lai mācītu bilingvāli, direktori visbiežāk norādījuši uz nepietiekamu latviešu valodas prasmi (50%) un nepietiekamām zināšanām bilingvālajā pedagoģijā (28%).

Jautāti, kas visvairāk pietrūkst **skolēniem**, lai sekmīgi mācītos bilingvāli, direktori visbiežāk min 'labas latviešu valodas zināšanas' (50%), kā arī 'pietiekams intelektuālās attīstības līmenis' (22%), 'mācību grāmatas' (16%), 'ģimenes atbalsts' (8%).

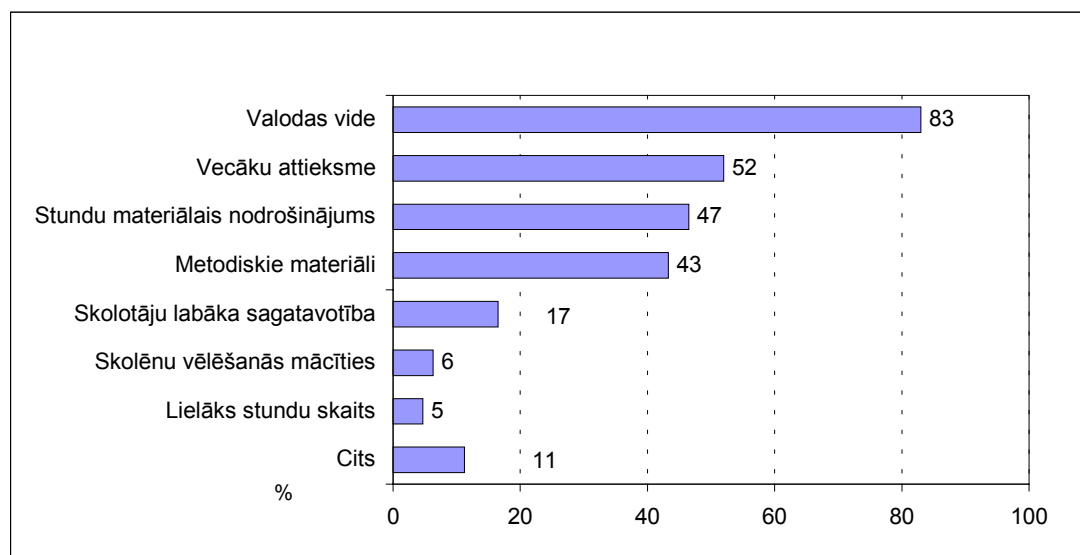
Latviešu valodas kā priekšmeta mācīšana

Skolotāji

Jautāti par to, kā pietrūkst pilnīgākai valodas apguvei latviešu valodas stundās latviešu valodas skolotāji min valodas vidi (83%), kā arī daudzi uzsver, ka svarīga ir vecāku attieksme (52%). Saistībā ar mācību procesu latviešu valodas skolotāji bieži atzīst nepietiekošu materiālo nodrošinājumu (47%), metodisko materiālu trūkumu (43%), kā arī nepieciešamību pēc labākas skolotāju sagatavotības (16%).

12. zīm. Latviešu valodas apguves nosacījumi latviešu valodas stundās

'Kas, Jūsaprāt, būtu nepieciešams, lai skolēni labāk apgūtu latviešu valodu latviešu valodas stundās?'

Bāze: latviešu valodas skolotāji, n=127
vairāku atbilžu jautājums, % summa >100

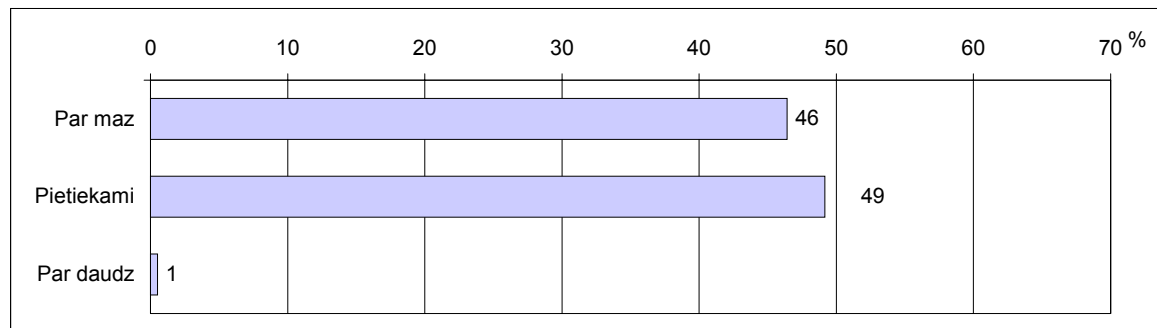
Vecāki

Attiecībā uz latviešu valodas stundu skaitu, vecāku viedokļi dalās līdzīgi: gandrīz puse (46%) domā, ka stundu skaits ir 'pārāk mazs', bet 49% uzskata, ka to skaits ir pietiekams. Ļoti reti (0,5%) ir gadījumi, kad vecāki uzskata, ka latviešu

valodas stundu ir 'par daudz'. 17% vecāku vēlējušies, lai latviešu valodas stundu skaits tiktu palielināts un lai tās būtu katru dienu. Dati norāda uz vecāku ieinteresētību pietiekamā latviešu valodas stundu skaitā.

13. zīm. Latviešu valodas stundu skaita vērtējums

'Vai, Jūsaprāt, latviešu valodas stundu skaits vienā nedēļā Jūsu bērnam ir...?'

Bāze: visi vecāki, n=767
"Grūti pateikt" nav attēloti

Vecāku informēšana par latviešu valodas izmantošanu mācību procesā

Skolotāji

91% 1. – 3. klašu skolotāju ir stāstījuši vecākiem par latviešu valodas izmantošanu mācību procesā, turklāt 64% pauduši pārliecību, ka bērnu vecāki ir 'pilnībā informēti' par šo jautājumu. Salīdzinot datus ar vecāku teikto, redzam, ka, neskatoties uz pārrunām ar skolotājiem, jautājums par valodas izmantošanu bērna mācību procesā lielai daļai nav pilnīgi skaidrs.

Direktori

Direktoru viedoklis līdzinās skolotāju paustajam: 64% domā, ka bērnu vecāki ir 'pilnībā informēti' par to, kā mācībās tiks izmantota latviešu valoda.

Latviešu un krievu valodas lietošana mācību procesā

Skolotāji

Pamatskolas pirmajās klasēs 'tikai latviski' (atskaitot latviešu valodas stundas) visbiežāk māca sportu (40%), bet krietni retāk – citus priekšmetus (3% – 15%). Vienīgi 1. modeļa gadījumā latviešu valodu citu priekšmetu apgūvē izmanto intensīvāk: sporta nodarbībās – 70% gadījumu, mācot rokdarbus (60%), mācot vizuālo mākslu (40%), matemātikā (30%). Skolās, kurās īsteno 4. modeli, latviski māca latviešu valodu, ārkārtīgi reti – citus priekšmetus.

Mācības pamatskolas pirmajās klasēs bieži vien notiek abās valodās: gan krievu, gan latviešu. 75% gadījumu dabaszinības māca bilingvāli. Mūzikas, vizuālās mākslas un rokdarbu apgūvē abas valodas izmanto ap 60% gadījumu.

Skolēni**2. tab. Latviešu un krievu valodas lietošana mācību procesā 6. un 7. klasēs**

Mācību priekšmets	Mācību grāmatas tikai latviski (%)	Mācību grāmatas latviski un krieviski (%)	Stundas tikai latviski (%)	Stundas latviski un krieviski (%)
Mūzika	46	29	15	58
Mājturība/rokdarbi	34	22	11	43
Bioloģija	35	45	12	64
Ģeogrāfija	33	37	-	49
Latviešu valoda	30	-	33	4
Vēsture	22	30	8	
Vizuālā māksla/zīmēšana	13	9	12	35
Matemātika	10	30	4	31
Datorzinības	5	4	1	9
Sports	2	0,6	9	14
Ētika	1	0,3	0,3	1
Ķīmija	0,6	0,4	0,2	0,3
Ievads ekonomikā	0,5	1	0,2	1,3
Fizika	0,4	0,5	0,5	0,3
Veselība	0,4	0,3	0,1	0,3
Nav atbildes	5	12	29	4

No 6. un 7. klašu skolēnu atbildēm var spriest, ka bilingvāli visbiežāk māca mūziku, mājturību/rokdarbus, bioloģiju, ģeogrāfiju, vēsturi, vizuālo mākslu, matemātiku. Tas, ka gandrīz trešā daļa skolēnu (29%) nav varējuši pateikt, kuros priekšmetos stundas notiek ‘tikai latviski’, mudina domāt par zināmu neatbilstību starp plānoto un praktiski lietoto mācību valodu.

Vecāki

Gandrīz visi 2. – 3. klašu skolēnu vecāki zina, cik priekšmetus bērni skolā apgūst latviski un cik – bilingvāli. Tas liecina, ka viņi seko līdzi bērnu mācībām. Tikai 8% vecāku nezina, cik priekšmetus bērniem māca bilingvāli, un 3% nezina, cik priekšmetu – latviski.

Bilingvālās izglītības prakse – metodoloģija**Skolotāji**

Visbiežāk pielietotā metode (79%), mācot bilingvāli, ir ‘terminu skaidrošanu divās valodās’. Krietni retāk izmanto citas pieejas: ‘darbu klasē – vienā, bet mājas darbus – otrā valodā’ (metodi mazāk pielieto pedagogi ar zemāku latviešu valodas zināšanu līmeni), dažkārt skolotāji (35%) īsteno atsevišķu tēmu apguvi vienā, bet citu – otrā valodā, nereti (31%) darbs klasē notiek vienā, bet mājas darbi – citā valodā. Šo metodi biežāk pielieto dabas zinātņu skolotāji.

Lielākā daļa bilingvāli mācošo skolotāju izmanto mācību līdzekļus gan latviešu (87%), gan krievu (70%) valodās. Pamatskolas skolotāji mācību līdzekļus latviski izmanto 95% gadījumu. To var attiecināt arī uz 77% vidusskolas skolotāju.

Apmēram katrs otrais pamatskolas skolotājs mācību vielu regulāri stāsta gan krieviski, gan latviski (24% – ‘*katru stundu*’, 31% – ‘*gandrīz katru stundu*’).

20% skolotāju atzīst, ka ‘*vienmēr labo skolēnu latviešu valodas kļūdas*, bet 25% to dara ‘*bieži*’. Redzams, ka gandrīz katrs otrais pedagogs regulāri labo latviešu valodas kļūdas. Biežāk to dara latviešu tautības skolotāji, kā arī tie, kas nav iesaistījušies projektā ‘Atvērtā skola’. Saprotais, ka tas skolēnam rada papildus stresu, jo viņam vienlaicīgi jādomā gan par mācību vielas saturu, gan pareizu valodu.

Grūtības bilingvālajā izglītībā

Skolotāji

Nedaudz vairāk nekā puse (55%) aptaujāto pamatskolas skolotāju mācību procesā izmanto gan latviešu, gan krievu valodu. Pētījums liecina, ka nereti bilingvāli strādājošo skolotāju latviešu valodas zināšanas ir vājas: pusei latviešu valodas zināšanu līmenis atbilst otrajai (vidējai) pakāpei.

Trīs ceturtdaļas bilingvāli mācīto skolotāju atzinuši, ka, mācot bilingvāli, viņiem bijušas grūtības. Minot konkrētas problēmas, trešā daļa nosaukuši metodikas trūkumu, didaktisko materiālu trūkumu bilingvālai izglītībai (33%), kā arī mācību grāmatu nepietiekamību (32%). Piektā daļa (21%) uzsver, ka skolēniem ir vājas latviešu valodas zināšanas, samērā bieži (16%) skolotāji atzīst, ka stundā pietrūkst laika jaunās vielas apguvei. 12% kā problēmu min pedagogu nepietiekošās latviešu valodas zināšanas, mazo vārdu krājumu. 8% problēmas sagādā terminoloģija, tulkošana. 10% skolotāju uzskata, ka bilingvālajai izglītībai traucē skolēnu nevēlēšanās mācīties latviski, 7% minējuši, ka bērni neizprot, neuztver materiālu. 6% pedagogu uzsver, ka traucējošs ir atšķirīgais skolēnu zināšanu līmenis.

Retāk skolotāji minējuši tādas problēmas kā bilingvālo mācību programmu trūkumu (5%), bailes runāt latviski (5%), pārāk sarežģītās latviešu valodas mācību grāmatas, kas nav adaptētas krievu skolām (5%), vecāku sliktās latviešu valodas zināšanas (4%).

Atsevišķos gadījumos (4%) skolotāji atzīst, ka daudz laika aizņem gatavošanās stundai, ka literatūra ir dārga, bet darba alga – zema (3%), nereti viņiem ir grūti vadīt stundu, jo neveicas pāreja no vienas valodas uz otru (3%).

Redzam, ka kopumā kā bilingvālo izglītību traucējošus faktoros pedagogi visbiežāk min metodikas un mācību grāmatu trūkumu, kā arī skolēnu un skolotāju nepietiekamās latviešu valodas zināšanas.

Vecāki

Vairāk nekā trešā daļa (37%) 2. – 3. klašu skolēnu vecāku atzīst, ka bilingvālā izglītība viņu bērnam ir radījusi ‘*papildus grūtības*’.

Attieksme pret mācībām divās valodās vai latviski

Skolotāji

Vairums skolotāju (68%) uzskata, ka **skolēnu** attieksme pret mācībām divās valodās ir pozitīva (15% – ‘*ļoti pozitīva*’, 53% – ‘*drīzāk pozitīva*’). Biežāk uz to norādīja Kurzemes un Zemgales skolu pedagogi, retāk – Latgales skolotāji.

Acīmredzot, latviešu valodas vide ir nozīmīgs faktors, kas skolēniem veicina valodas apguvi, kā arī veido pozitīvu attieksmi pret to.

Vairums skolotāju (70%) domā, ka bērnu attieksme pret mācībām latviski ir pozitīva. Tikai 21% pedagogu uzskata, ka bērni ir noskaņoti drīzāk negatīvi. To biežāk apliecina skolotāji, kuru latviešu valodas zināšanu līmenis ir viduvējs vai zems, kā arī vidusskolu skolotāji.

Savukārt, pozitīvi par skolēnu attieksmi biežāk izteikušies to skolu pedagogi (83%), kuras ir iesaistījušās projektā 'Atvērtā skola'.

Vecāki

18% vecāku iebilduši pret mācībām bilingvāli – viņi pauduši vēlmi, lai izglītība būtu krievu valodā. Biežāk šādi gadījumi vērojami skolās, kur īsteno 4. vai pašas skolas izstrādātu modeli.

12% žēlojušies, ka viņi nespēj palīdzēt, ja bērni mācās latviski. Biežāk to apgalvojuši vecāki, kuru bērni mācās skolās ar 4. vai citu modeli. 6% izteikušies, ka krities bērnu zināšanu līmenis un ka viņi atpauko mācību satura apguvē. Tāds pat īpatsvars domā, ka eksaktajiem priekšmetiem, kā arī dabas mācībai jābūt dzimtajā valodā. 5% vecāku teikuši, ka jāuzlabo latviešu valodas mācīšanas metodika. Divdesmitā daļa uzskata, ka jāmaina mācību grāmatas, jo pašreizējās ir pārāk sarežģītas. 4% sūdzas, ka bērni netiek galā ar mācībām. Līdzīgs skaits domā, ka skolēni ir pārāk noslogoti.

Puse vecāku (52%) ir pārliecināti, ka **bērnām** 'patīk' mācīties latviski. Ceturtā daļa domā, ka attieksme ir neitrāla. Mazāk ir to (17%), kas uzskata, ka bērnam 'nepatīk' mācīties latviski. Biežāk (69%) pārliecību par pozitīvo noskaņojumu pauduši vecāki, kuru bērni mācās pēc 1. modeļa.

2. – 3. klašu vecāku viedoklis par bērna mācībām bilingvāli

Vairums 2. – 3. klašu skolēnu vecāku (59%) uzskata, ka bilingvāli pasniegto priekšmetu skaits ir 'pietiekams'. Ievērojami mazāk ir to, kas domā, ka divās valodās pasniegto priekšmetu ir 'par maz'.

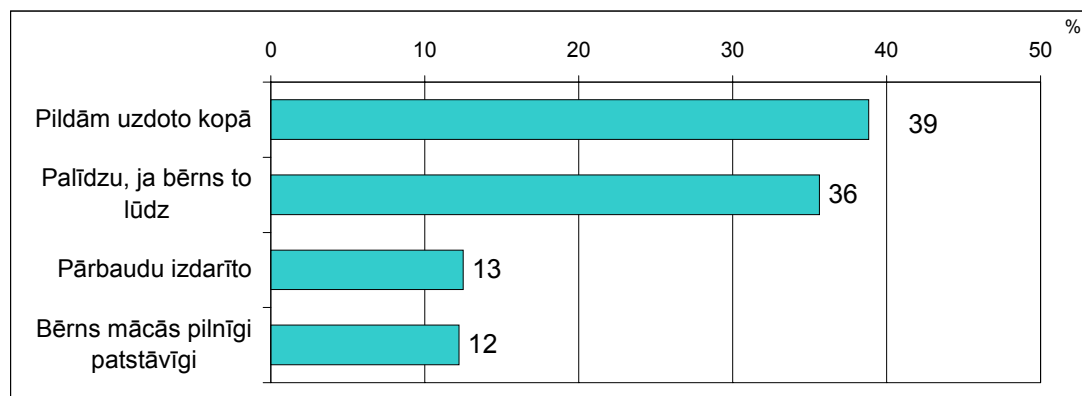
Vecāku vērtējums priekšmetu samēram latviešu un krievu valodā ir līdzīgs: 59% uzskata, ka priekšmetu skaits katrā valodā ir 'pietiekams'. Biežāk vecāki domā, ka 'par maz' priekšmetu ir latviski (24%), uz krievu valodā mācīto priekšmetu skaita nepietiekamību norādījuši tikai 10%.

Daudzi 2. – 3. klašu skolēni patstāvīgi netiek galā ar mājas darbiem, jo 39% vecāku atzīst, ka tos veic kopā ar bērnu. Gandrīz tik pat daudzi minējuši, ka palīdz atsevišķos gadījumos, proti, ja bērns to lūdz. 13% vecāku pārbauda izdarīto. Tikai 12% minējuši, ka 'bērns mācās pilnīgi patstāvīgi'. Tas biežāk notiek gadījumos, kad vecāki latviešu valodu nezina.

Vairums vecāku (69%) domā, ka bērna mācību slodze ir 'atbilstoša viņa spējām'. Piektā daļa uzskata, ka bērna mācību slodze ir 'pārāk liela'. Biežāk šādu viedokli pauduši tie, kas latviešu valodu nezina (24%), vecāki, kuru bērni mācās pēc 1. (26%) un 2. modeļa (24%), kā arī Latgalē dzīvojošie (28%).

14. zīm. Mājasdarbu pildīšana latviski vai bilingvāli mācītajos priekšmetos

‘Kā notiek divās valodās vai latviski mācītajos priekšmetos uzdotā sagatavošana mājās?’

Bāze: 2.-3. klašu skolēnu vecāki, n=376
"Grūti pateikt" nav attēloti

Bilingvālās mācību metodes apguve**Skolotāju kvalifikācijas celšana**

Tas, ka 99% skolotāju pēdējo piecu gadu laikā ir apmeklējuši dažādus kursus, liecina par viņu vēlmi celt kvalifikāciju, gatavoties izglītības reformai. Gandrīz visos gadījumos skolotāji teikuši, ka skolas administrācija šos centienus atbalsta.

Skolotāji

Trīs ceturtdaļas skolotāju (78%) informāciju par bilingvālo metodi ir ieguvuši ‘kursos’. Daudzi minējuši arī atbildes ‘pieredzes apmaiņā ar kolēģiem’ (62%) un ‘apgūstot literatūru’ (50%).

Retāk kursus apmeklējuši tie, kuru skolas strādā pēc 4. modeļa. Gan kursus, gan pieredzes apmaiņu biežāk izmantojuši tie pedagogi, kuru skolas ir iesaistījušās projektā ‘Atvērtā skola’.

‘Sorosa fonda-Latvija’ kursus vairāk apmeklējuši Rīgas un pēc 1. modeļa strādājošo mācību iestāžu skolotāji.

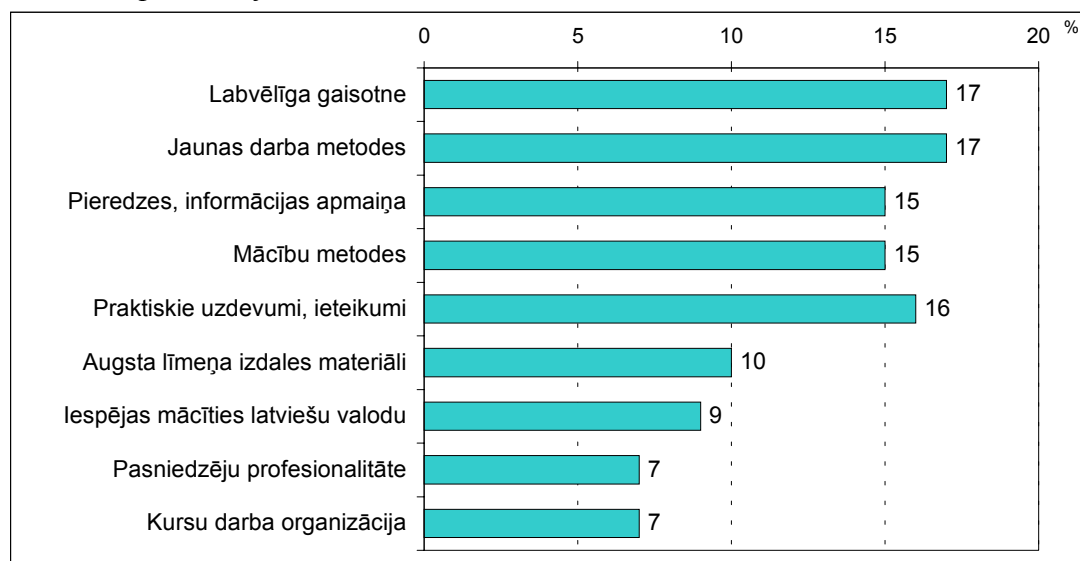
Visbiežāk skolotāji apmeklējuši dažādus Latviešu valodas apguves valsts programmas (LVAVP) kursus (65%). Daudzi skolotāji piedalījušies arī ‘Sorosa fonda-Latvija’ (39%), Skolu valdes (28%), IZM un Pedagogu Izglītības atbalsta centra (16%) organizētajosursos. Daži apmeklējuši arī Daugavpils universitātes, Latvijas Sporta akadēmijas, Latvijas universitātes organizētos.

Kopumā skolotāji kursus vērtē kā kvalitatīvus: 63% skolotāju to kvalitāti raksturojuši kā ‘augstu’ vai ‘ļoti augstu’, 29% – kā ‘viduvēju’, bet tikai 4% – kā ‘zemu’.

Kā pozitīvas kursu iezīmes visbiežāk minētas: labvēlīga gaisotne, kolēģu sadarbība savā starpā (17%), jaunas darba metodes (17%), pieredzes un informācijas apmaiņa, saskarsme ar kolēģiem, diskusijas (15%), mācību metodes (15%), praktiski uzdevumi un ieteikumi (16%), augsta līmeņa izdales materiāli (10%), saskarsme latviski, iespēja mācīties latviešu valodu (9%), pasniedzēju profesionalitāte, erudīcija, personība (7%), kursu darba organizācija (7%).

15. zīm. Kursu pozitīvās iezīmes

'Kas Jums patika šajosursos?'

Bāze: bilingvāli mācošie skolotāji, kas apmeklējuši kursus, n=172
vairāku atbilžu jautājums, % summa >100

Runājot par kursu kvalitāti, ievērojami retāk min trūkumus, no kuriem biežāk nosauktie: kursi nebija par manu priekšmetu (5%), par maz praktiskā materiāla, konkrētu metodiku (5%), pārāk garas nodarbības (4%), par īsu, sasteigti (4%).

Apgūto metodiku pielietošana

Skolotāji

Apmēram 10% skolotāju, kas piedalījušiesursos, nav izdevies iegūtās zināšanas un iemaņas pielietot praksē. Vairāk nekā puse no viņiem kā šķēršļus minēja grūtības ar mācību līdzekļiem. Trešajai daļai traucējušas skolēnu nepietiekošās latviešu valodas zināšanas, laika trūkums. Piektā daļa grūtības saskatījusi savās latviešu valodas zināšanās. Laika trūkumu biežāk atzinuši skolotāji, kuru valsts valodas zināšanas atbilst zemākajam līmenim.

Pedagogu atbildes liecina, ka puse pamatskolas skolotāju ir iepazinušies ar bilingvālās izglītības metodiskajiem līdzekļiem, no kuriem visbiežāk nosauktie:

LVAVP izdevumi, LAT 2 materiāli (11% no visiem pamatskolas skolotājiem), 'Sorosa fonda' izdotie materiāli, 'Atvērtās skolas' materiāli (5%), Alijeva, Kažes 'Bilingvālā izglītība – teorija un prakse' (4%).

Redzams, ka visbiežāk skolotāji darbā izmanto LVAVP un 'Sorosa fonda-Latvija' sagatavotos bilingvālās izglītības metodiskas materiālus.

Bilingvālās metodes ietekme uz mācību procesu un rezultātu

Skolotāji

Lielākā daļa (78%) skolotāju atzīst, ka galvenais bilingvālās izglītības ieguvums ir skolēnu latviešu valodas zināšanu uzlabošanās. Biežāk to minējuši 1. – 3. klašu skolotāji, kā arī pedagogi mācību iestādēs, kas īsteno 1. modeli. Augstāks šis rādītājs ir skolās, kas iesaistījušās projektā 'Atvērtā skola'. Daudzi skolotāji (43%)

atzīst, ka, mācoties bilingvāli, skolēniem palielinās vēlēšanās runāt latviski, mazākumā ir tie, kas domā pretēji (8%).

Skolotāju viedoklis par to, kā mācības bilingvāli ietekmē skolēnu uzmanību stundā, ir ļoti atšķirīgs. Daļa (26%) ir pārliecināti, ka šī metode palielina skolēnu uzmanību stundas laikā, bet citi (31%) uzskata, ka uzmanība samazinās. Gandrīz tikpat daudz (26%) ir to, kas domā, ka mācības bilingvāli neietekmē skolēna uzmanību stundas laikā. Daudzi (17%) nespēj sniegt atbildi uz šo jautājumu.

Attiecībā uz krievu valodas zināšanām, viedoklis ir mazāk optimistisks: trešā daļa (33%) skolotāju domā, ka, mācoties bilingvāli, skolēnu krievu valodas zināšanas pasliktinās, bet puse (48%) uzskata, ka skolēnu dzimtās valodas zināšanas nemainās. Maz ir to, kas apgalvo, ka krievu valodas prasmes uzlabojas (8%).

Jāatzīst, ka krievu valodas zināšanu pasliktināšanos biežāk uzsvēruši skolotāji, kas strādā pēc 1. modeļa, proti, ja mācību process notiek galvenokārt latviski. Rodas pamatots jautājums, vai 1. modeļa gadījumā labas zināšanas otrā valodā netiek sasniegtas uz dzimtās valodas rēķina. Par to nevar spriest tikai no skolotāju izteikumiem, kuriem pašiem ir visai neliela bilingvālās izglītības pieredze. Būtu nepieciešama skolēnu latviešu un krievu valodas zināšanu salīdzināšana dažādu bilingvālās izglītības modeļu ietvaros.

Vērtējot bilingvālās metodes ietekmi uz skolēnu zināšanām priekšmetos, skolotāji biežāk saskata zaudējumus nevis ieguvumus: puse (51%) uzskata, ka tā negatīvi ietekmē zināšanas priekšmetos, krietni mazāk ir to, kas domā pretēji – zināšanu apguve uzlabojas. 19% minējuši, ka bilingvālā metode neietekmē zināšanu līmeni.

Svarīga ir arī skolēnu interese par mācībām. Daudzi skolotāji (41%) domā, ka bilingvālā metode to neietekmē, taču ievēribu pelna fakts, ka trešā daļa (33%) uzskata, ka skolēna interese par mācību priekšmetiem mazinās. Tikai desmitā daļa domā, ka interese palielinās. Tas, ka skolotāji, kas iesaistījušies projektā 'Atvērtā skola', retāk minējuši skolēnu intereses mazināšanos, bet biežāk norādījuši uz intereses palielināšanos, atklāj, cik svarīga ir bilingvālās metodes īstenošanas kvalitāte.

Skolotāji ir visai pesimistiski noskaņoti attiecībā uz skolēnu spējām uztvert skolotāja stāstīto, apgūstot priekšmetu bilingvāli. 42% pedagogu domā, ka uztveres iespējas 'samazinās', mazākumā (13%) ir tie, kas uzskata, ka skolēns, mācoties bilingvāli, labāk uztver skolotāja teikto. Šādu viedokli biežāk pauduši skolās, kuras iesaistījušies projektā 'Atvērtā skola'.

Skolotāju atbildes liecina, ka bilingvālā mācību metode rada psiholoģiska rakstura grūtības – 62% atzīst, ka, apgūstot mācību priekšmetu bilingvāli, skolēna uztraukums, atbildot uzdoto, 'palielinās'. Pavisam nedaudz ir to, kas domā pretēji – skolēna uztraukums 'samazinās' (4%).

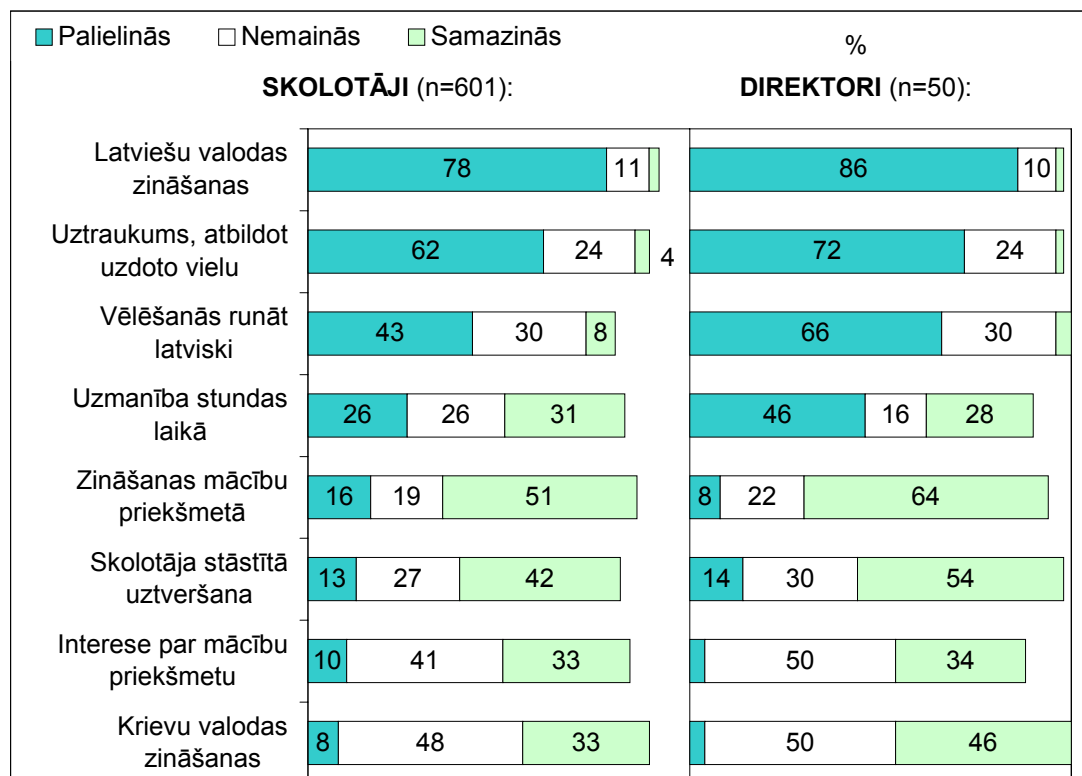
Direktori

Direktoru viedoklis par bilingvālās izglītības ietekmi uz mācību procesu un tā rezultātiem ir ļoti līdzīgs skolotāju paustajam – skolu vadītāji vairumā gadījumu uzskata, ka, mācoties bilingvāli, palielinās uztraukums, atbildot uzdoto vielu (72%), pasliktinās zināšanas mācību priekšmetā (64%), samazinās spēja uztvert skolotāja stāstīto (54%), pasliktinās krievu valodas zināšanas (46%), samazinās interese par mācību priekšmetu (34%).

Līdzīgi skolotājiem arī direktori par lielāko bilingvālās izglītības ieguvumu atzīst skolēnu latviešu valodas zināšanu uzlabošanos (86%), kā arī vēlmes runāt latviski palielināšanos (66%).

16. zīm. Bilingvālās metodes ietekme

‘Vai, apgūstot mācību priekšmetus bilingvāli, skolēniem palielinās, nemainās vai samazinās...?’

Bāze: visi skolotāji; visi direktori
 "Grūti pateikt" nav attēloti

Bilingvālās izglītības ieguvumi: uzlabojas latviešu valodas zināšanas (78% skolotāju, 86% direktoru), pieaug skolēnu vēlēšanās runāt latviski (43% skolotāju, 66% direktoru).

Bilingvālās izglītības zaudējumi: negatīva ietekme uz dzimtās valodas apguvi (33% skolotāju, 46% direktoru), negatīva ietekme uz mācību zināšanām priekšmetos (51% skolotāju, 64% direktoru), negatīva ietekme uz skolēnu psiholoģisko pašsajūtu (62% skolotāju, 72% direktoru).

Mācības pārsvarā latviski vidusskolā

Attieksme pret paredzētajām pārmaiņām

Skolotāji

Atbilstoši IZM īstenotajai izglītības politikai, sākot ar 2004. gada septembri visās Latvijas desmitajās klasēs paredzēts mācīties pārsvarā latviski, saglabājot iespēju apgūt dzimto valodu un savas tautas kultūru dzimtajā valodā. Šīs izmaiņas atbalsta 42% skolotāju, bet aptuveni puse (52%) pret tām iebilst.

Paredzētās izmaiņas biežāk atbalsta pedagogi ar latviešu valodas zināšanu augstāko līmeni (46%), 1. – 3. klašu skolotāji (47%) un tie, kuru mācību iestādes strādā pēc 1. modeļa (58%). Redzams, ka pozitīvas attieksmes pamatā ir bilingvālās izglītības pieredze un latviešu valodas zināšanas.

Direktori

Puse direktoru atbalsta un puse neatbalsta pāreju uz mācībām vidusskolā pārsvarā latviešu valodā no 2004. gada. Ekspertu intervijās direktori ir izteikušies, ka pamatotāka būtu tāda politika, ja pāreju uz latviešu valodu mazākumtautību vidusskolās uzsāktu 2008./09. gadā, jo tas ir laiks, kad 10. klasē mācīsies tie skolēni, kas 1999./00. mācību gadā uzsāka mācības bilingvāli.

Vecāki

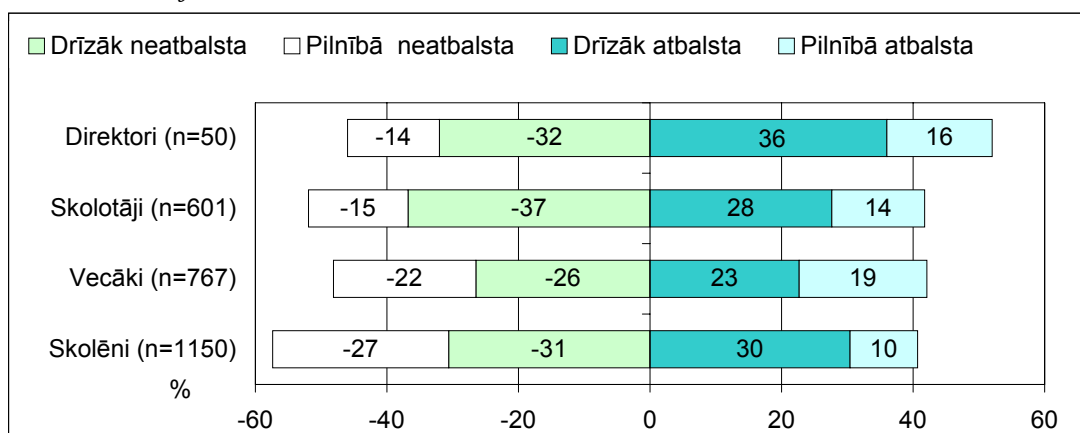
Pāreju uz mācībām pārsvarā latviski vidusskolās no 2004. gada vairāk vai mazāk atbalsta 42% vecāku, puse (48%) ir pret šādu politiku, bet 10% vecāku nav skaidras nostājas šajā jautājumā. Pret 2004. gada izmaiņām biežāk iestājas vecāki, kam latviešu valodas zināšanas ir vājas.

Skolēni

40% skolēnu atbalsta pāreju uz mācībām vidusskolā pārsvarā latviski. Retāk šo soli atbalsta Rīgas skolēni (34%).

17. zīm. Attieksme pret mācībām vidusskolā pārsvarā latviski no 2004. gada

'Sākot ar 2004. gada septembri, Latvijā visās desmitajās klasēs mācības ir paredzēts uzsākt pārsvarā latviski, saglabājot iespēju apgūt dzimto valodu un savas tautas kultūru dzimtajā valodā. Jūs to ...?'

Bāze: visi respondenti
"Grūti pateikt" nav attēloti

Pāreju uz mācībām vidusskolā pārsvarā latviski no 2004. gada atbalsta 52% direktoru, 42% skolotāju, 40% skolēnu un 42% vecāku.

Skolēnu gatavība vidusskolai pārsvarā latviešu valodā

Skolotāji

41% pedagogu domā, ka tagadējie 7. klašu skolēni ar zināmām grūtībām spēs vidusskolā mācīties latviski, bet 51% skolotāju uzskata, ka tas sagādās lielas grūtības.

Pārliecību par skolēnu spēju mācīties latviski biežāk pauž skolotāji, kuru latviešu valodas zināšanas atbilst augstākajam līmenim (58%), kā arī skolotāji, kuru mācību iestādes īsteno 1. modeli (67%).

Direktori

Līdzīgi sadalās arī direktoru viedoklis par tagadējo 7. klašu skolēnu gatavību vidusskolā mācīties latviski: puse domā, ka, pārvarot nelielas grūtības, skolēni to spēs, bet otra puse uzskata, ka tas skolēniem sagādās lielas grūtības.

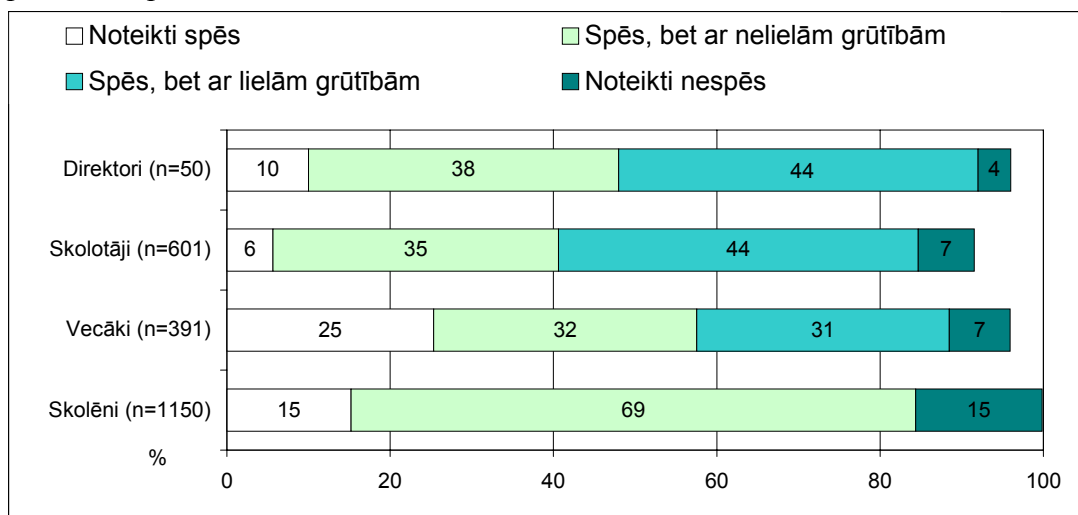
Vecāki

25% 6. – 7. klašu skolēnu vecāku uzskata, ka viņu bērns 'noteikti varēs' tikt galā ar mācībām vidusskolā pārsvarā latviski. 32% domā, ka tas bērnam sagādātu nelielas grūtības, bet 38% apgalvo, ka tas radītu lielas grūtības vai arī, ka bērns noteikti to nespētu. Tātad kopumā vairāk vai mazāk optimistiska nostādne ir 57% vecāku, bet pesimistiska – 38%.

Optimistu vairāk ir starp tiem, kuru bērni mācās pēc 1. modeļa (77%), savukārt pesimistiski noskaņoti par savu bērnu iespējām mācīties latviski vidusskolā ir vecāki, kuri latviešu valodu nezina (57%).

18. zīm. Skolēnu gatavība mācīties vidusskolā latviešu valodā

'Kā Jūs domājat, vai lielākā daļa skolēnu, kas pašlaik Jūsu skolā mācās 7. klasē, spēs vai nespēs vidusskolā mācīties latviešu valodā?'

Bāze: visi direktori, skolotāji, skolēni, 6.-7. klašu skolēnu vecāki
"Grūti pateikt" nav attēloti

*Skolēnu anketā atbilžu varianti atšķiras no pārējām anketām:

1 – Noteikti varētu; 2 – Varētu, bet ar grūtībām; 3 – Noteikti nevarētu

Viskritiskāk skolēnu gatavību mācīties vidusskolā latviski vērtē skolotāji – tikai 41% atzīst, ka skolēni to spēs. 48% direktoru un 57% vecāku ir līdzīgās domās.

Skolotāju gatavība mācīt latviski

Vidusskolas skolotāji

Jautāti par to, vai vidusskolas pašreizējie skolotāji spēs pasniegt latviski priekšmetus, kas nav saistīti ar mazākumtautību valodu un kultūru, apmēram puse (52%) skolotāju pauduši viedokli, ka ar zināmām grūtībām priekšmetu skolotāji to spēs, vairāk nekā trešā daļa skolotāju (37%) domā, ka priekšmetu skolotājiem tas sagādātu lielas grūtības un daļa to pat nespētu. Arī šajā gadījumā optimistiskāk noskaņoti ir skolotāji ar labām latviešu valodas zināšanām.

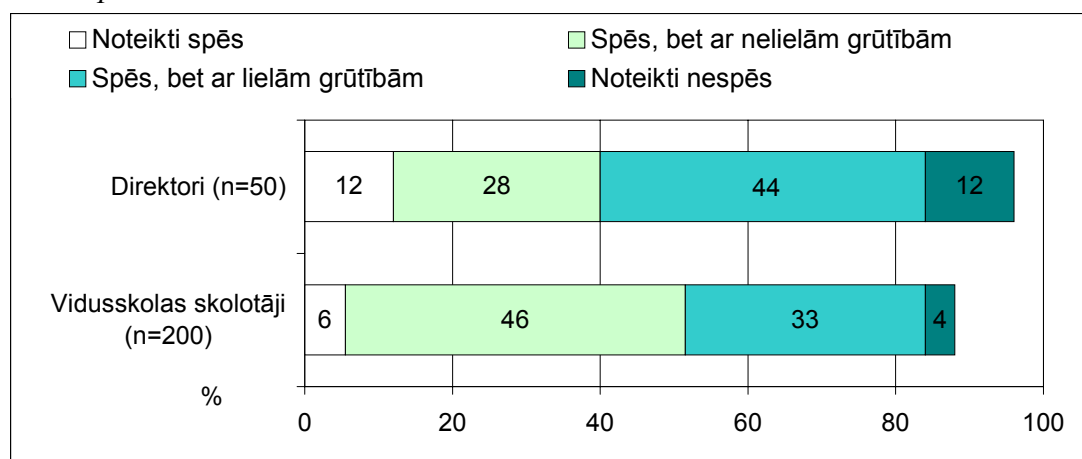
Pedagogi, kas uzskata, ka pašreizējie vidusskolas skolotāji nespēs savus priekšmetus mācīt latviski, 75% gadījumu kā iemeslu tam minējuši viņu vājās latviešu valodas zināšanas. 62% norādījuši uz skolēnu nepietiekamo latviešu valodas prasmi. Retāk skolotāji minējuši mācību grāmatu (9%), metodiku (5%) trūkumu vai skolotāju psiholoģisko nesagatavotību, valodas barjeru (4%).

Direktori

Attiecībā uz pedagogu gatavību mācīt latviski, direktori ir skeptiskāki: 40% uzskata, ka skolotāji tam ir gatavi, bet vairāk nekā puse ir pretējās domās (44% domā, ka ‘spēs, bet ar lielām grūtībām’, 12% – ‘noteikti nespēs’).

19. zīm. Vidusskolas skolotāju gatavība mācīt latviski

‘Kā Jūs domājat, vai Jūsu vidusskolas pašreizējie skolotāji spēs vai nespēs pasniegt latviski priekšmetus, kas nav saistīti ar mazākumtautību valodu un kultūru?’

Bāze: visi direktori; visi vidusskolas skolotāji
"Grūti pateikt" nav attēloti

52% skolotāju un 40% direktoru uzskata, ka vidusskolas skolotāji spēs mācīt savu priekšmetu latviski.

Valodas zināšanu pietiekamība priekšmeta mācīšanai latviski

Skolotāji

Apmēram puse vidusskolas skolotāju uzskata, ka viņu latviešu valodas zināšanas ir vairāk vai mazāk pietiekamas, lai mācītu savu priekšmetu latviski (13%

atzīst, ka viņu latviešu valodas prasmes ir *'pilnīgi pietiekamas'*, vairāk nekā trešā daļa (37%) domā, ka tās ir *'drīzāk pietiekamas'*.

Trešā daļa (36%) vidusskolas skolotāju uzskata, ka viņu latviešu valodas zināšanas ir *'drīzāk nepietiekamas'*, 5% aptaujāto savas zināšanas vērtē kā *'ļoti nepietiekamas'*, 9% nav snieguši konkrētu atbildi uz jautājumu. Kā pietiekamas savas latviešu valodas zināšanas biežāk vērtē Kurzemes un Zemgales skolotāji.

Pašlaik kādu priekšmetu latviski māca tikai trešā daļa pedagogu (36%). Ņemot vērā skolotāju latviešu valodas zināšanas, redzams, ka apmēram pusei mācīšana latviski vai bilingvāli varētu sagādāt grūtības.

Vidusskolas kopējās gatavības vērtējums

Skolotāji

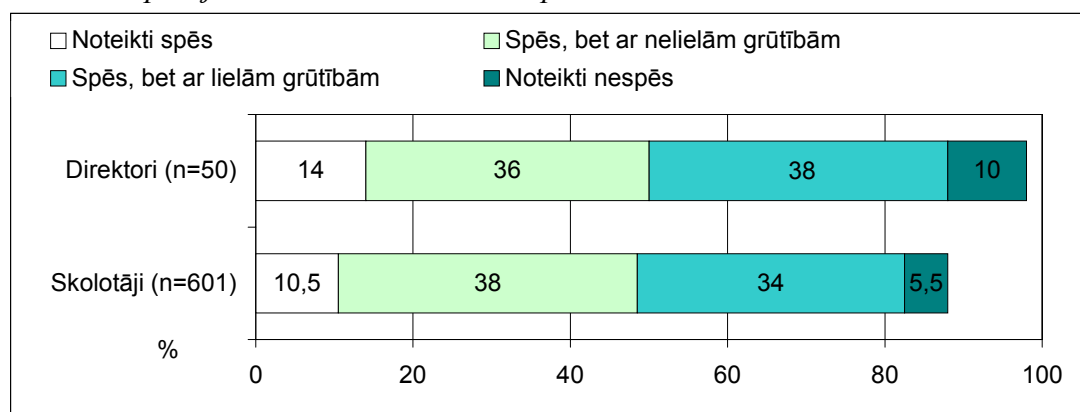
Puse (49%) vidusskolas skolotāju pauduši viedokli, ka viņu mācību iestāde būs gatava 2004. gadā uzsākt mācības vidusskolā pārsvarā latviski. 40% apgalvojuši pretējo – ka skola nebūs gatava šādām pārmaiņām. 12% pedagogu nav spējuši sniegt konkrētu atbildi uz šo jautājumu. Arī šajā gadījumā optimistiskāki ir skolotāji, kuru latviešu valodas zināšanas atbilst augstākajam līmenim (77%).

Direktori

Puse direktoru uzskata, ka skola, pārvarot zināmas grūtības, mācībām latviski vidusskolās būs gatava. Pārējie skolu vadītāji domā, ka tas skolai sagādās lielas grūtības (38%) vai ka pāreja nebūs iespējama (10%).

20. zīm. Gatavības vidusskolai galvenokārt latviešu valodā

'Kā Jūs domājat, vai Jūsu skola sākot ar 2004. gada septembri spēs vai nespēs nodrošināt pāreju uz mācībām vidusskolā pārsvarā latviešu valodā?'

Bāze: visi direktori; visi skolotāji
"Grūti pateikt" nav attēloti

Puse skolotāju un direktoru uzskata, ka viņu vidusskolas, pārvarot virkni grūtību, spēs no 2004. gada uzsākt mācības vidusskolā galvenokārt latviski.

Kas būtu jādara, lai mācības vidusskolās varētu notikt pārsvarā latviešu valodā

Skolotāji

Pedagogiem, kas uzskata, ka priekšmetu skolotāji nespēs mācīt latviski, tika jautāts, kādi pasākumi, viņuprāt, ir nepieciešami, lai no 2004. gada vidusskolas klasēs varētu uzsākt mācības pārsvarā latviski. Piektā daļa norādīja uz vajadzību pēc

kursiem. 15% minēja nepieciešamību pēc mācību literatūras, 8% uzsver, ka nepieciešams uzlabot skolotāju latviešu valodas zināšanas, 5% ieteica veidot pozitīvu attieksmi. Vēl skolotāji norādīja uz nepieciešamību mācīties latviski, vairāk runāt latviski, atrasties latviskā vidē. Nereti pedagogi uzsver ne tikai kadru sagatavotību, bet arī vēlēšanos strādāt.

Skolu tipoloģija atbilstoši gatavībai mācībām pārsvarā latviski vidusskolās

Tipoloģija izveidota, balstoties uz aptaujas dalībnieku viedokli par skolu gatavību mācībām pārsvarā latviski vidusskolā no 2004. gada. Kā kritēriji kalpo: 1) skolotāju latviešu valodas zināšanu pašnovērtējums, 2) skolotāju un direktoru atbalsts Izglītības likumam, kas paredz pāreju uz mācībām valsts valodā vidusskolās no 2004. gada, 3) skolēnu, skolotāju un direktoru viedoklis par skolēnu gatavību mācīties latviski, 4) direktoru viedoklis par skolotāju gatavību mācīt latviski, 5) direktoru viedoklis par skolas kopējo gatavību pārejai.

(Skolu tipoloģijas metodiku skatīt pielikumā.)

Datu apkopojums ļauj secināt, ka diezgan labi sagatavotas pārejai uz latviešu valodu būs 16% vidusskolu, 40% raksturīga vidēja gatavības pakāpe, 44% skolu nebūs pietiekami gatavas plānotajām pārmaiņām, t.sk. 6% raksturīga īpaši kritiska situācija.

Raksturojot vidusskolu grupu ar vidēji augstu gatavības pakāpi (16%), jāatzīmē, ka direktoriem tajās ir optimistiskāks skatījums nekā skolotājiem un skolēniem. Skolu vadītāji domā, ka tās spēs nodrošināt mācības pārsvarā latviešu valodā; lielākajai daļai pedagogu ir labas latviešu valodas zināšanas, viņi ir pārliecināti par savām prasmēm pasniegt priekšmetu latviski. Vairākums skolotāju domā, ka pašreizējiem 7. klašu skolēniem mācības latviski vidusskolā nesagādās lielas grūtības, tomēr daļa paredz ievērojamus sarežģījumus. Skolēni šai ziņā ir optimistiskāki nekā pedagogi.

Otrā grupa, kurā ietilpst skolas ar vidēju gatavības pakāpi (40%), ir skaitliski vislielākā un tādēļ nav viendabīga. Visvairāk grūtību šajās mācību iestādēs sagādā skolēnu sagatavotības līmenis. Skolotāju valodas zināšanas ir nedaudz vājākas nekā pirmajā grupā. Attieksme pret pāreju uz latviešu valodu no 2004. gada ir dažāda – daļa to *‘drīzāk atbalsta’*, citi *‘drīzāk neatbalsta’*. Vairākums direktoru uzskata, ka skolas drīzāk spēs nodrošināt pāreju, taču trešā daļa skolu vadītāju domā, ka drīzāk nespēs.

Mācību iestādēs, kuru gatavības pakāpe ir vidēji zema (38%), direktori situāciju vērtē kritiskāk nekā skolotāji un skolēni – it īpaši tas attiecas uz vidusskolas pedagogu gatavību pasniegt latviski. Skolotāju valodas zināšanas pārsvarā ir viduvējas vai pat ļoti vājas. Skolēnu gatavība mācībām latviski vidusskolās arī izraisa bažas – visas respondentu grupas šajās skolās uzskata, ka vairākumam būs lielas grūtības. Šīm skolām raksturīga diezgan negatīva attieksme pret likumā paredzēto pāreju uz mācībām latviski no 2004. gada. Direktori uzskata, ka skolas drīzāk nespēs nodrošināt šo pāreju.

Direktori, kas vada skolas ar zemāko gatavības pakāpi (6%), ir noskaņoti pesimistiski. Viņi uzskata, ka pašreizējie skolotāji *‘noteikti nespēs’* pasniegt savus priekšmetus latviski. Pedagogi, vērtējot savas valodas zināšanas, nav tik kategoriski. Visās minētajās respondentu grupās dominē uzskats, ka skolēnus sagaida lielas

grūtības. Gan skolotāju, gan direktoru attieksme pret pāreju uz latviešu valodu vidusskolās ir ļoti negatīva.

Lauku vidusskolas biežāk ietilpst pirmajā grupā; vairākums lielo pilsētu skolu ierindojies otrajā segmentā. Lielākā daļa Rīgas vidusskolu pieder pie trešās, dažas – arī pie otrās grupas.

Varam secināt, ka skolas atšķiras gan pēc nostājas, gan sagatavotības līmeņa mācībām galvenokārt latviski vidusskolās.

Redzams, ka aptuveni puse (56%) skolu būs vairāk vai mazāk sagatavotas pārejai uz mācībām latviski vidusskolās, bet puses (44%) gatavības līmenis būs neapmierinošs.

Sadarbība

Pieredzes apmaiņa bilingvāli mācošo skolotāju starpā

Pētījuma dati liecina, ka 62% bilingvāli strādājošo pedagogu metodiku regulāri apspriež ‘ar citiem bilingvāli mācošajiem skolotājiem savā skolā’, bet 23% – ‘ar bilingvāli mācošiem skolotājiem no citām skolām’. Pavisam nedaudz (ap 3%) ir to, kas par bilingvālo izglītību ar citiem skolotājiem nav runājuši ‘nekad’. Regulārās diskusijas norāda uz cenšanos apgūt metodi, kā arī pilnveidot savas prasmes.

Skolotāju un vecāku sadarbība

Pedagogu teiktais liecina, ka apmēram trešā daļa skolēnu vecāku aktīvi interesējas par bērnu mācībām bilingvāli – viņi ir centušies ietekmēt to, ‘kāādā veidā mācībās tiek izmantotas divas valodas’.

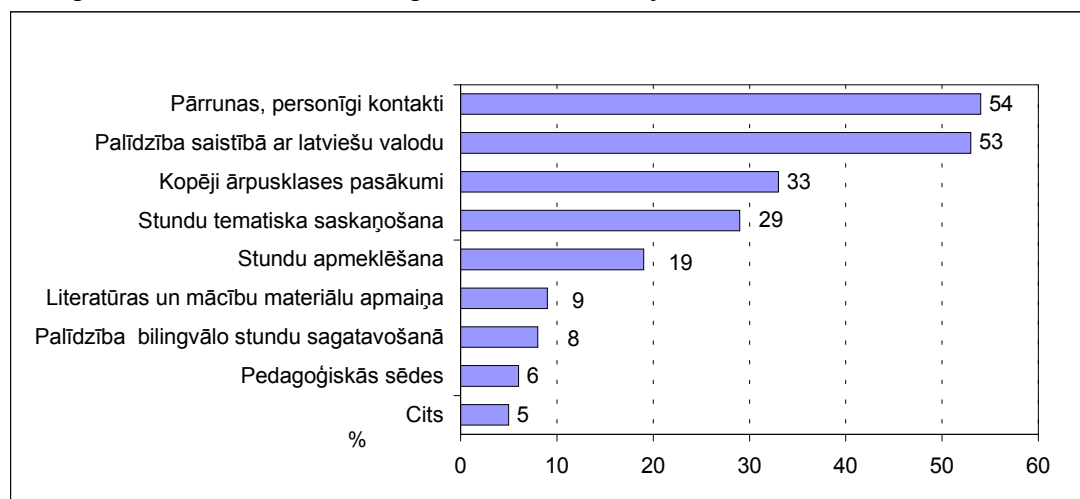
Priekšmetu un latviešu valodas skolotāju sadarbība

Domājams, ka pedagogu sadarbība uzlabo tās prasmes, kas nepieciešamas divu valodu izmantošanai mācību procesā, tāpēc ir svarīgi, ka 88% sākumskolas skolotāju cenšas sadarboties ar citiem pedagogiem. Biežāk šādu sadarbību minējuši mazajās mācību iestādēs.

Līdzīgi arī latviešu valodas skolotāji sadarbojas ar priekšmetu skolotājiem: to minējuši ap 80% aptaujāto. Latviešu valodas un priekšmetu skolotāju sadarbība visbiežāk izpaužas kā pārrunas, personīgi kontakti (54%), palīdzība saistībā ar latviešu valodu (53%), kopēji ārpusklases pasākumi (33%), stundu tematiska saskaņošana (29%), stundu apmeklēšana (19%), literatūras un mācību materiālu apmaiņa (9%).

21. zīm. Sadarbības ar priekšmetu skolotājiem izpausmes

‘Kā izpaužas Jūsu sadarbība ar priekšmetu skolotājiem?’

Bāze: latviešu valoda skolotāji, kas sadarbojas ar priekšmetu skolotājiem, n=127
Vairāku atbilžu jautājums, % summa > 100

Priekšmetu skolotāji sadarbību ar latviešu valodas skolotājiem atzīst nedaudz retāk: to īsteno ap 70% gadījumu. Priekšmetu skolotāji šajā procesā visvairāk uzsver

(57%) palīdzību saistībā ar valsts valodu. Dati liecina, ka šāda veida atbalstu latviešu valodas skolotāji citiem sniedz visai bieži.

Sadarbība ar latviešu skolām

Skolotāji

Mazākumtautību un latviešu mācību iestāžu sadarbība ir samērā populāra, jo vairāk nekā puse pedagogu (57%) izteikušies, ka viņu skola ir tajā iesaistījusies. Piektā daļa skolotāju atzinuši, ka šādas sadarbības nav. Līdzīgs skaits (23%) nav spējuši atbildēt uz šo jautājumu.

Interesanti, ka sadarbību ar latviešu skolām biežāk minējuši pedagogi ar labākām latviešu valodas zināšanām, kā arī tie, kuru mācību iestādes īsteno 1. modeli. Redzams, ka skolotāji ar vājākām latviešu valodas zināšanām šai ziņā bijuši ‘malā stāvētāji’. Personīgi kopīgajos pasākumos piedalījušies 75% no tiem, kas minējuši sadarbību ar latviešu skolām.

Direktori

Direktori vairumā gadījumu apstiprinājuši, ka viņu skola sadarbojas ar citām skolām, kā arī ar apkaimes bērnudārziem.

Direktori domā, ka sadarbība ar citām skolām un bērnu dārziem bijusi veiksmīga: 90% uzsver, ka tā bijusi veiksmīga gadījumos ar citām mazākumtautību skolām, 86% – ar apkaimes bērnudārziem, 78% – ar latviešu skolām, 70% – ar augstskolām.

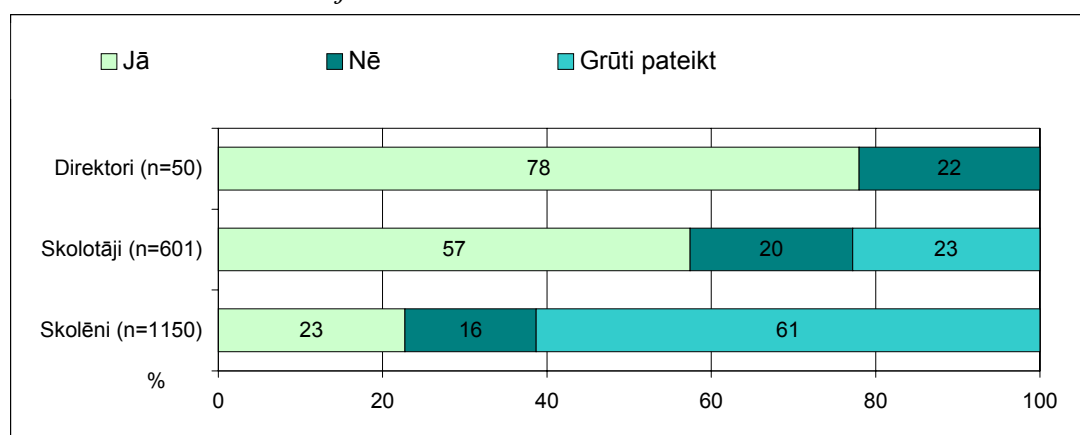
Ar nevalstiskajām organizācijām tā veiksmīgi veidojusies retāk – 56%.

Skolēni

Par sadarbību ar latviešu skolām nereti nav informēti skolēni, no kuriem tikai 23% minējuši, ka viņu skolas sadarbojas ar kādu no latviešu skolām. Vairums (61%) nav varējuši atbildēt uz šo jautājumu. No tiem, kas zināja par sadarbību, gandrīz puse paši ir piedalījušies kādā kopīgajā pasākumā. Visbiežāk tajos iesaistījušies skolēni ar labākām latviešu valodas zināšanām. Vairumā gadījumu (78%) skolēni sadarbību ar latviešu skolām vērtē pozitīvi, taču bez ievēribas nevarētu atstāt faktu, ka piektā daļa to vērtē negatīvi.

22. zīm. Sadarbība ar latviešu skolām

‘Vai Jūsu skola ir sadarbojusies ar kādu no latviešu skolām?’

Bāze: visi direktori; visi skolotāji; visi skolēni

Sadarbība ar valsts un pašvaldību iestādēm

Direktori

Jautāti, cik veiksmīga bijusi skolu sadarbība ar valsts un pašvaldību iestādēm, visbiežāk direktori pozitīvi izteikušies par Skolu valdi (94%). Vairums direktoru kā sekmīgu vērtējuši arī sadarbību ar Izglītības satura un eksaminācijas centru (ISEC) – 76% un IZM licencēšanas komisiju (72%).

Jāuzsver, ka reti ir tie gadījumi, kad sadarbība ar minētajām iestādēm vērtēta kā neveiksmīga. Iespējams, ka aiz izvairīgajām atbildēm ‘*grūti pateikt*’ nereti slēpjas neapmierinātība ar sadarbību. Taču kopumā nenoteiktās un negatīvās atbildes nepārsniedz 25% gadījumu.

Kā liecina skolu direktoru atbildes, valsts institūciju pārbaudes skolās nav ārkārtas gadījumi. 96% minējuši, ka pēdējo divu gadu laikā viņu mācību iestādi šādā nolūkā apmeklējuši Skolu valdes pārstāvji, 74% – IZM pārstāvji un 64% – Valsts valodas centra speciālisti.

Visi aptaujātie direktori ir piedalījušies IZM rīkotajās reģionālajās direktoru konferencēs.

Sadarbība ar LAŠOR (Latvijas krievu mācībvalodas skolu atbalsta asociācija)

Vecāki

Nedaudz mazāk par pusi (43%) aptaujāto vecāku zina organizāciju LAŠOR. Populārāka tā ir Rīgā – 48% rīdzinieku atzina, ka šī organizācija viņiem ir pazīstama. 3% no tiem, kas zina par LAŠOR, ir šīs organizācijas biedri.

40% to, kas dzirdējuši par LAŠOR, ir iepazinušies ar viņu piedāvāto mazākumtautību izglītības programmu, no kuriem vairāk nekā puse (59%) vēlētos, lai bērni mācās pēc šīs programmas.

Skolotāji

71% skolotāju zina organizāciju LAŠOR. Biežāk par to ir dzirdējuši pedagogi, kas mazākumtautību skolās māca dzimto valodu. Ar viņu izstrādāto mazākumtautību pamatizglītības programmu ir iepazinušies puse vecāku, kas LAŠOR atpazīst, bet tās biedri ir 3%.

Skolotājiem, kas ir iepazinušies ar LAŠOR izstrādāto izglītības programmu, jautāja, vai viņi vēlētos, lai viņu bērni (mazbērni) mācītos pēc šīs programmas. Katrs otrais aptaujātais (52%) sniedza pozitīvu atbildi. Noliedzoši atbildēja 16%, bet trešdaļa (32%) vispār neatbildēja.

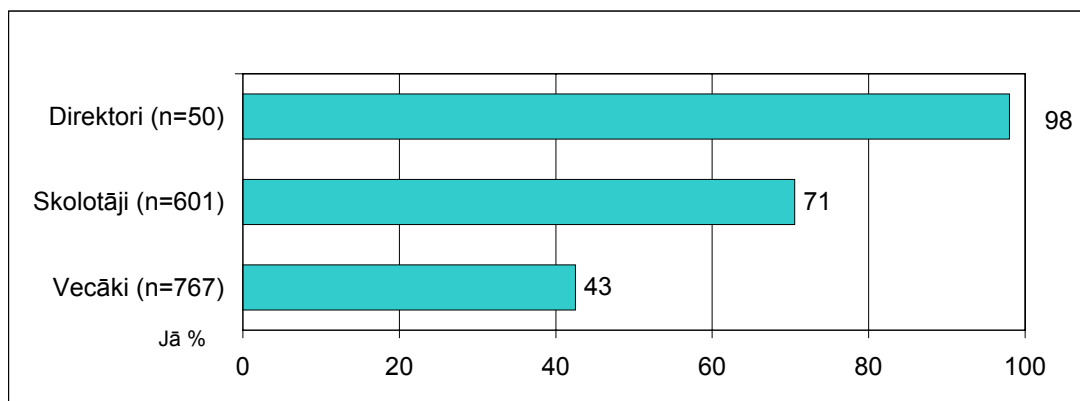
Direktori

Gandrīz visi direktori (98%) zina organizāciju LAŠOR.

75% direktoru ir iepazinušies ar LAŠOR izstrādāto mazākumtautību pamatizglītības programmu. Tikai 10% skolu vadītāju vēlētos, lai viņu bērni mācās pēc šīs mācību programmas.

23. zīm. LAŠOR atpazīstamība

‘Vai Jūs zināt organizāciju LAŠOR (Latvijas krievu mācībvalodas skolu atbalsta asociāciju)?’

Bāze: visi vecāki; visi skolotāji; visi direktori

Izglītības politika mazākumtautību skolās

Informētība par bilingvālās izglītības politikas soļiem

Skolotāji

Jautāti: “Kurā mācību gadā Jūsu skolā visas pamatskolas klases mācīsies pēc skolas izvēlētās mazākumtautību izglītības programmas?” puse pedagogu (50%) atbildējuši, ka tas jau notiek. Izglītības un zinātnes ministrijas norādīto galīgo termiņu – 2002./03. mācību gadu – minējuši tikai 2% skolotāju. Tas liecina, ka retais par to ir dzirdējis. Daudzi (24%) domā, ka šīs izmaiņas gaidāmas gadu vēlāk – 2003./04. mācību gadā, bet 18% atzīst, ka nezina, kad tas notiks.

Jautāti par to, kurus priekšmetus 2004. gadā 10. klasē sāks mācīt latviski, vairāk nekā puse vidusskolas skolotāju (56%) teikuši – ‘*gandrīz visus, izņemot dzimto valodu un literatūru*’. Šī atbilde vislabāk saskan ar pašreizējiem izglītības politikas plāniem.

Direktori

Puse direktoru atbildējuši, ka visās pamatskolas klasēs jau pašlaik mācās pēc izvēlētās mazākumtautību pamatizglītības programmas, 14% minējuši, ka pāreja notiks 2002./03. mācību gadā. Daļa skolu vadītāju (18%) nosaukuši 2007./08. mācību gadu. Šie dati liecina, ka arī direktoru izpratne par IZM izglītības politikas soļiem nav viennozīmīga.

Bilingvālās izglītības ieviešana konkrētajā skolā

Vairums **skolotāju un direktoru** minējuši, ka bilingvālā izglītība viņu skolā īstenota jau pirms 1999./2000. mācību gada, tātad daļai pedagogu bijusi iespēja iepazīties ar tās praksi pirms vispārējas ieviešanas.

Direktori

Direktoru aptauja liecina, ka pirmajās 3 klasēs izplatītākie ir 2. (40%) un 3. modelis (46%). Jāuzsver, ka pirmo modeli biežāk ievieš skolās, kurās direktori ir latvieši.

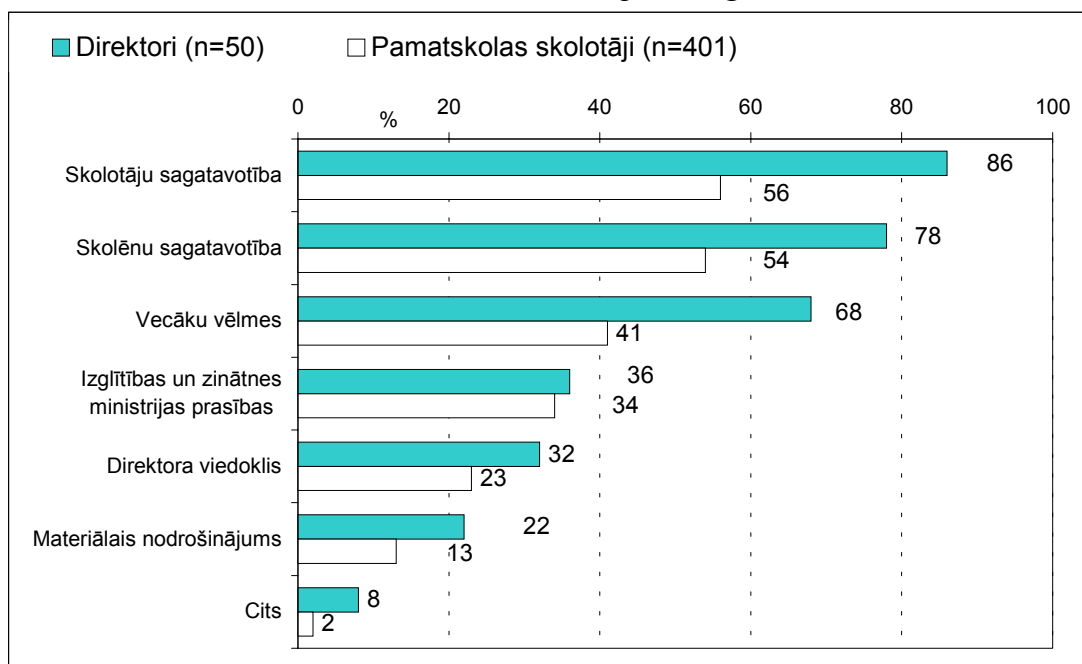
60% direktoru apliecinājuši, ka viņu skolā mazākumtautību pamatizglītības programma ir licencēta. 35% no pārējiem ir mēģinājuši to darīt.

Piektā daļa direktoru, kuru skolā mazākumtautību pamatizglītības programma ir licencēta (vai ir bijuši mēģinājumi to izdarīt), pieļauj iespēju, ka programmu varētu mainīt.

Direktoru atbildes liecina, ka mazākumtautību izglītības modeļa izvēli visbiežāk nosaka ‘*skolotāju sagatavotība*’ (86%), ‘*skolēnu sagatavotība*’ (78%), kā arī ‘*vecāku vēlmes*’ (68%). Retāk – ‘*IZM prasības*’ (36%), ‘*direktora viedoklis*’ (32%), ‘*materiālais nodrošinājums*’ (22%).

24. zīm. Modeļa izvēli nosakošie faktori

'Kas tika ņemts vērā, izvēloties mazākumtautību pamatizglītības modeli Jūsu skolā?'

Bāze: visi direktori; pamatskolas skolotāji
Vairāku atbilžu jautājums, % summa > 100

Skolotāji

Skolotāju teiktais liecina, ka biežāk tiek īstenots 2. (39%) un 3. (35%), krietni retāk – 1. un 4. modelis (7% un 6%). Tiesa, 15% skolotāju nav snieguši atbildi uz jautājumu, pēc kura mazākumtautību pamatizglītības modeļa mācās viņa klase.

Mazākumtautību pamatizglītības modeļa izvēli, galvenokārt noteikusi 'skolotāju sagatavotība' (56%), 'skolēnu sagatavotība' (54%), kā arī 'vecāku vēlmes' (41%). Trešā daļa pedagogu (34%) atzīst, ka izglītības programmas, modeļa izvēli ietekmējušas arī 'IZM prasības', bet 23% uzskata, ka nozīmīgs bijis 'direktora viedoklis'.

Gandrīz puse aptaujāto skolotāju (48%) paši piedalījušies izglītības programmas izvēlē vai izstrādē.

Mazākumtautību pamatizglītības modeļa piemērotība

Skolotāji

79% 2. – 3. klašu skolotāju atzinuši, ka izvēlētais modelis ir piemērots viņa klasei (skolai). Biežāk mazākumtautību pamatizglītības programmas piemērotību uzsvēruši tie, kas māca pēc 1. modeļa (90%).

Apmēram 10% skolotāju uzskata, ka modelis nav piemērots. Biežāk šādu atbildi snieguši skolotāji, kuru latviešu valodas zināšanas atbilst zemākajam līmenim (17%).

Kā modeļa piemērotības pamatojumu, pedagogi visbiežāk minējuši skolēnu sagatavotību un latviešu valodas zināšanas (42%), kā arī to, ka izvēlētais modelis uzlabo skolēnu zināšanas (14%) un sagatavo mācībām latviski tālākajā izglītības procesā (6%). Daļa skolotāju (9%) uzsver emocionālo aspektu, atzīmējot to, ka bērniem patīk mācīties pēc izvēlēta modeļa. Retāki ir gadījumi, kad pedagogi atsaucas uz vecākiem – viņu attieksmi un atbalstu (12%).

Tikai atsevišķi pedagogi atzinuši modeli par nepiemērotu, kā arī nosaukuši neatbilstības iemeslus, no kuriem biežāk minētie – skolēnu vājās latviešu valodas zināšanas, bērniem jāmācās krieviski, viņiem trūkst latviešu valodas vides.

Izglītības politikas rezultāti: ieguvumi un zaudējumi

Puse vecāku (52%), skolotāju (51%), un 40% direktoru atzīst, ka mazākumtautību un latviešu skolu beidzējiem pašlaik nav vienādu iespēju iestāties Latvijas valsts augstskolās. Direktori biežāk (58%) nekā skolotāji (39%) un vecāki (35%) atzīst, ka iespējas abām grupām ir vienādas.

Vienādas iespējas biežāk minējuši tie vecāki, kuru bērni mācās 1. modeli īstenojošās skolās (40%). Retāk vecāki, kuru bērni mācās pēc cita modeļa (30%), kā arī tie, kas latviešu valodu nezina (23%).

Jāuzsver, ka vairums direktoru (64%), skolotāju (59%), vecāku (63%) apgalvo, ka pakāpeniska pāreja mazākumtautību skolās uz mācībām latviešu valodā ‘palielinās’ viņu bērnu iespējas iestāties Latvijas valsts augstskolās. Maz izplatīts ir pretējais viedoklis – bērnu iespējas iestāties Latvijas valsts augstskolās ‘pazemināsies’: tā domā 8% direktoru, 9% skolotāju, 5% vecāku.

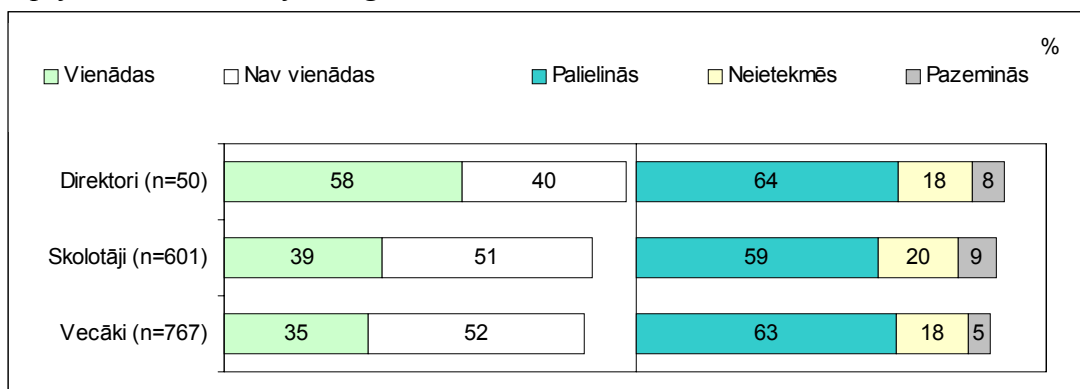
Arī attiecībā uz izredzēm darba tirgū direktori retāk (44%) nekā skolotāji (54%) un vecāki (55%) uzskata, ka tās pašlaik mazākumtautību un latviešu skolu beidzējiem nav vienādas. No otras puses, direktori (36%) un skolotāji (32%) biežāk nekā vecāki (28%) atzīst abu grupu iespēju vienlīdzību darba tirgū.

Jāuzsver, ka vairums direktoru (70%), skolotāju (54%) un vecāku (61%) uzskata, ka latviešu valodas īpatsvara palielināšana mazākumtautību skolās ‘palielinās’ citu tautību jauniešu izredzes darba tirgū.

25. zīm. Iespējas iestāties Latvijas valsts augstskolās

‘Vai, Jūsaprāt, mazākumtautību skolu un latviešu mācībvalodas skolu beidzējiem pašlaik ir vienādas iespējas iestāties Latvijas augstskolās, kurās mācības notiek latviski?’

‘Vai, Jūsaprāt, pakāpeniska pāreja mazākumtautību skolās uz apmācību latviešu valodā palielinās vai arī pazeminās citu tautību (krievu, ukraiņu u.c.) jaunatnes iespējas iestāties Latvijas augstskolās, kurās mācības notiek latviski?’

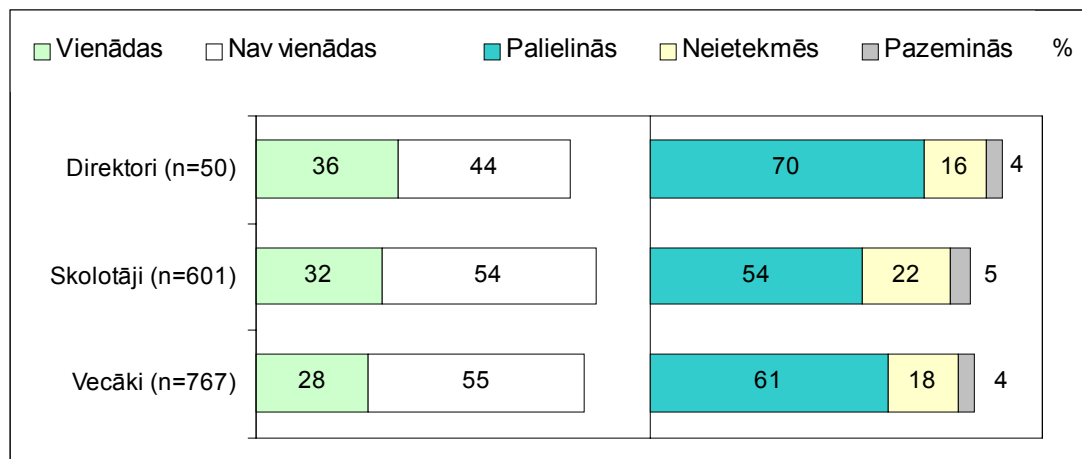

Bāze: visi direktori; visi skolotāji; visi vecāki "Grūti pateikt" nav attēloti

26. zīm. Izredzes darba tirgū

‘Vai, Jūsaprāt, mazākumtautību skolu un latviešu mācībvalodas skolu beidzējiem pašlaik ir vienādas izredzes darba tirgū?’

‘Vai, Jūsaprāt, pakāpeniska pāreja mazākumtautību skolās uz apmācību latviešu valodā palielinās vai arī pazeminās citu tautību (krievu, ukraiņu u.c.) jaunatnes izredzes darba tirgū?’

Bāze: visi direktori; visi skolotāji; visi vecāki
"Grūti pateikt" nav attēloti

Vecāki

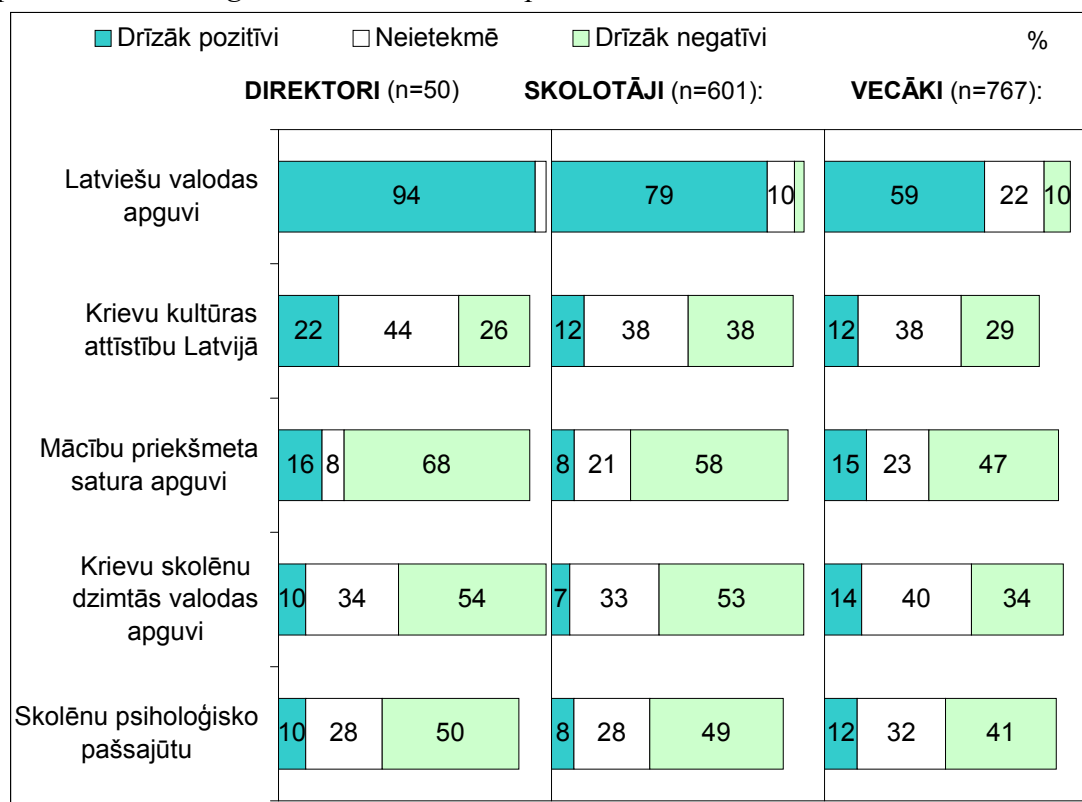
Runājot par izmaiņām mazākumtautību skolās, kā ieguvumu vecāki visbiežāk (59%) minējuši labākas latviešu valodas zināšanas.

Savukārt izglītības reformas negatīvās sekas vecāki biežāk saskata attiecībā uz priekšmetu apguvi (negatīvi ietekmē ‘mācību priekšmeta satura apguvi’ – 47%) un ‘skolēnu psiholoģisko pašsajūtu’ (negatīvi ietekmē – 41%). Tikai 12% vecāku ir pretējs viedoklis – izglītības reforma uzlabo skolēnu psiholoģisko noskaņojumu.

Retāk negatīvās sekas vecāki saskata attiecībā uz krievu kultūras attīstību Latvijā, kā arī bērnu dzimtās valodas zināšanām. Tomēr trešā daļa domā, ka notiekošās izmaiņas mazākumtautību skolās negatīvi ietekmē dzimtās valodas apguvi, bet 29% atzīst, ka cietīs krievu kultūra Latvijā.

27. zīm. Viedoklis par mazākumtautību izglītības reformas sekām

'Jūsaprāt, pašreiz notiekošās izmaiņas mazākumtautību skolās ietekmē drīzāk pozitīvi, drīzāk negatīvi vai neietekmē vispār ... ?'

Bāze: visi direktori; visi skolotāji; visi vecāki
"Grūti pateikt" nav attēloti

Skolotāji

Vislielākais izglītības politikas ieguvums būs latviešu valodas apguve – 79% pedagogu uzskata, ka skolēnu latviešu valodas zināšanas uzlabosies. No otras puses, daudzi skolotāji (53%) domā, ka pasliktināsies skolēnu dzimtās valodas zināšanas. Tātad attieksmē pret izglītību var saskatīt līdzību ar atņemšanas bilingvālisma modeli (model of subtractive bilingualism),¹ tā ir situācija, kad otru valodu apgūst uz dzimtās rēķina.

Vispesimistiskākie skolotāji bijuši attiecībā uz pārējo mācību priekšmetu apguvi – 58% uzskata, ka skolēnu zināšanas priekšmetos pasliktināsies.

49% pedagogu domā, ka izmaiņas mazākumtautību skolās negatīvi ietekmēs skolēnu psiholoģisko pašsajūtu. Biežāk nekā citi to uzsvēruši Latgales skolotāji (57%).

Salīdzinoši mazāk ir skolotāju, kas domā, ka izglītības reforma negatīvi ietekmēs krievu kultūras attīstību Latvijā (38%). To biežāk uzsvēruši Latgales pedagogi (49%), kā arī pedagogi mācību iestādēs, kas īsteno 1. modeli (47%).

Direktori

Direktoru nostāja pret izglītības politikas ieguvumiem un zaudējumiem ir līdzīga: kā lielākais ieguvums tiek minēts mazākumtautību skolēnu latviešu valodas

¹ Lambert, W.E. (1975) Culture and language as factors in learning and education. In A. Wolfgang (ed.) Education of Immigrant Students (pp.55-83). Toronto: OISE.

zināšanu uzlabošanās (94%). Kā lielākais zaudējums būtu aplūkojams mazākumtautību skolu mācību programmu izmaiņu negatīvā ietekme uz mācību priekšmetu satura apguvi: to atzinuši 68% direktoru. Savukārt 54% uzsver, ka pasliktinās krievu valodas zināšanas.

Puse direktoru uzskata, ka notiekošās izmaiņas negatīvi ietekmē skolēnu psiholoģisko pašsajūtu. Retāki ir gadījumi, kad skolu vadītāji (26%) uzsver mazākumtautību izglītības pārmaiņu negatīvo ietekmi uz krievu kultūras attīstību Latvijā.

Izglītības reformas ieguvumi: labākas latviešu valodas zināšanas (59% vecāku, 79% skolotāju, 94% direktoru), jaunatnes iespēju palielināšanās iestāties Latvijas valsts augstskolās (63% vecāku, 59% skolotāju, 64% direktoru), izredžu palielināšanās darba tirgū (61% vecāku, 54%, skolotāju, 70% direktoru).

Izglītības reformas zaudējumi: dzimtās valodas apguves pasliktināšanās (53% skolotāju, 54% direktoru), zināšanu līmeņa pazemināšanās mācību priekšmetos (47% vecāku, 58% skolotāju, 68% direktoru), negatīva ietekme uz skolēnu psiholoģisko pašsajūtu (41% vecāku, 49% skolotāju, 50% direktoru).

Mazākumtautību pamatizglītības modeļu raksturojums

Mazākumtautību skolām ir iespēja izvēlēties starp 4 dažādiem pamatizglītības programmu paraugiem. Tie aprakstīti IZM normatīvajā dokumentā “Mazākumtautību pamatizglītības modeļi”. Modeļi atšķiras pēc latviešu un krievu valodas izmantojuma mācību procesā.

Katrai skolai sava izglītības programma ir jālicencē IZM. Mācību iestāde licencēšanai var iesniegt programmu, kas balstīta kādā no piedāvātajiem modeļiem, vai izstrādāt pilnīgi jaunu, tomēr dati liecina, ka skolas savas programmas veido salīdzinoši reti (6%).

Direktoru atbildes ļauj secināt, ka mazākumtautību pamatizglītības programmas ir licencētas apmēram 60% gadījumu. Programmu var licencēt atsevišķai klašu grupai. Sastopami gadījumi, kad tās paralēlklasēm atšķiras. Visbiežāk (1. – 3. klasei) licencē 3. un 2. modeļi.

Skolas, kur stādā pēc **1. mazākumtautību pamatizglītības modeļa**, zināmā mērā orientētas uz ‘brīvprātīgo asimilāciju’, jo mācību procesā ir liels latviešu valodas īpatsvars. Skolotāji salīdzinoši augstu vērtē savu gatavību mācīt bilingvāli. Attieksme pret bilingvālo izglītību un vidusskolu pārsvarā latviešu valodā politikas dalībnieku grupās (direktori, vecāki, skolotāji) ir pozitīva. Vecākiem ir diezgan labas valsts valodas zināšanas. Jāatceras, ka 1. modeļi īsteno pārsvarā Latgalē, kur ir izteikti krieviska vide, bet šīs skolas bērniem izvēlas latviešu valodas apgūšanai ļoti motivētas ģimenes.

Lai gan IZM **2. modeļi** iesaka skolēniem, kas latviski prot sarunāties, bet kuru apkārtnē valsts valodu nelieto, šo mazākumtautību pamatizglītības programmu bieži vien īsteno reģionos ar latvisku vidi – Kurzemē un Zemgalē. Salīdzinot ar citiem modeļiem, vecāki, kuru bērni mācās pēc 2. mazākumtautību pamatizglītības programmas, visbiežāk vēlētos sūtīt savus bērnus ‘*krievu skolā*’. Tikai aptuveni trešā daļa skolotāju bilingvālās izglītības kvalitāti skolā vērtē kā ‘*augstu*’. Tomēr vairums pedagogu (71%) novērojuši pozitīvu skolēnu attieksmi pret mācībām bilingvāli. Attieksme pret bilingvālās izglītības reformu, kā arī mācībām latviski vidusskolās ir ļoti dažāda – aptuveni vienāds ir atbalstītāju un noliedzēju skaits.

3. modeli, kā atzina kāds eksperts, izvēlas skolas, kas vēl tikai gatavojas pārmaiņām. Šī mazākumtautību pamatizglītības programma bieži sastopama Latgalē un Rīgā. 3. modeļa gadījumā ir vismazāk bilingvāli mācošo skolotāju. Vairāk nekā puse pedagogu (57%) apgalvo, ka skolēniem izmantot 2 valodas mācību procesā ir grūti. Tikai piektā daļa skolotāju bilingvālās izglītības kvalitāti konkrētajā mācību iestādē vērtē kā *'augstu'*. Vairums vecāku neatbalsta pāreju uz mācībām pārsvarā latviski mazākumtautību vidusskolās no 2004. gada.

4. modeļa gadījumā atklājas diezgan liela norobežošanās no latviešu valodā runājošās vides, vērojama skeptiskāka nostāja pret bilingvālo izglītību, kā arī pāreju uz mācībām vidusskolās galvenokārt latviešu valodā. Šo skolu pasniedzēju gatavības mācīt bilingvāli pašvērtējums ir viszemākais. Pedagogi, kuru mācību iestādēs strādā pēc 4. modeļa, visbiežāk ir novērojuši *'drīzāk negatīvu'* bērnu attieksmi pret mācībām divās valodās.

Vecākiem raksturīga salīdzinoši pesimistiska nostāja attiecībā uz mazākumtautību izglītības reformas ietekmi uz krievu kultūru un skolēnu psiholoģisko pašsajūtu, viņi ir ļoti skeptiski par reformas ietekmi uz iespējām iestāties Latvijas valsts augstskolās. Nav vērojama vecāku motivācija un spiediens, lai bērni mācītos latviešu valodu.